

”VOINKS MÄ JATKAA AAMULLA OPE?”

Pitkäkestoisen leikin mahdollistaminen
vuorohoitopäiväkodissa

Soile Hietala

Marja Mäki-Turja-Heinonen

Opinnäytetyö, kevät 2011

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

+ Lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Hietala, Soile & Mäki-Turja-Heinonen, Marja. ”Voinks mä jatkaa aamulla ope?” Pitkäkestoisen leikin mahdollistaminen vuorohoitopäiväkodissa. Helsinki, kevät 2011, 71s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää pitkäkestoista leikkiä 3–5-vuotiaiden lasten ryhmässä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Suvelan yhdistyksen vuorohoitopäiväkoti Villivarsassa. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä työelämätahon kanssa. Villivarsan aikuisten esille nostamia kysymyksiä olivat muun muassa: Miten päivähoidon aikuiset voivat varmistaa, että päivä ei ole lapselle liian ohjelmoitu ja että leikkimiseen jää tarpeeksi aikaa? Millä muilla keinoin aikuinen voisi mahdollistaa lasten pitkäkestoisen leikin? Voisiko Villivarsan henkilökunta kehittää joitakin uusia käytäntöjä, että leikki saisi jatkoa?

Opinnäytetyössä käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää. Aineiston hankinta toteutettiin tekemällä avoin teemakysely niille päiväkotit Villivarsan kymmenelle aikuiselle, jotka osallistuvat lasten hoito-, opetus- ja kasvatustehtäviin. Avoin teemakyselyrunko oli jaettu viiteen teema-alueeseen. Näitä olivat päiväjärjestys, leikkutilat, leikkivälineet, leikin ohjaus ja leikki. Lisäksi vastaajat saivat määrittellä numeroin 1–4 itselle tärkeintä toimintatapaa kasvatusta ja ohjaustehtävässään ja vastata pitkäkestoisen leikin kehittämisen mahdollisuuksista Villivarsassa.

Vastaukset analysoitiin teemoittain avoimen teemakyselyn rungon mukaisesti. Vastauksista nostettiin esiin mielipiteitä ja havaintoja asioista, jotka mahdollistavat tai ovat esteenä pitkäkestoiselle leikille päiväkotit Villivarsassa.

Lasten leikkiaikaan vaikutti vastausten perusteella lyhentävästi kaikenlainen muu toiminta, joka oli muuttunut rutiininomaiseksi käytännöksi. Esimerkiksi siirtymätilanteet katkaisivat leikin. Villivarsassa nähtiin olevan monta tilaa, joihin leikit voitiin jakaa, mutta tilojen pohjakaava teki leikkien valvomisesta haasteellisen. Vastausten mukaan lapset eivät voineet yleensä jättää leikkejä paikoilleen odottamaan leikin jatkumista myöhemmässä vaiheessa, lukuun ottamatta joitain pieniä, esimerkiksi Lego-rakennelmia. Villivarsassa lapset voivat vaikuttaa leikkialueisiin niin, että he valitsivat leikin itse tai ainakin esittivät toiveensa siitä. Leikkivälineille mainittiin olevan kuvilla merkityt paikat, ja lapsia opetettiin palauttamaan välineet aina paikoilleen leikkiajan loputtua.

Villivarsan aikuiset olivat valmiita kehittämään pitkäkestoista leikkiä muun muassa muuttamalla tilojen käyttöä ja leikkivälineiden sijoittelua tiloissa. Siivousalueita rajaamalla pyrittäisiin siihen, että leikit saisivat jäädä paikoilleen jopa seuraavaan päivään. Tärkeää olisi saada aikuinen leikkiin mukaan useammin. Villivarsan aikuiset olivat myös halukkaita saamaan koulutusta leikin ohjaukseen.

Asiasanat: 3–5-vuotiaan lapsen leikin kehitys, pitkäkestoinen leikki, aikuinen pitkäkestoisen leikin mahdollistajana, vuorohoitto, laadullinen tutkimus

ABSTRACT

Hietala, Soile and Mäki-Turja-Heinonen, Marja
Enhancing children to play for long periods of time in a 24-hour kindergarten.
71 p. 2 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2011.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services.
Degree: Bachelor of Social Services.

The objective of this study was to find out how to support and improve 3-5-year-old children's playing for long periods of time in the kindergarten Villivarsa in Espoo city. The kindergarten is running around the clock, seven days a week. New ideas for having more time and other elements enabling play were sought after in Villivarsa.

This study was qualitative. In the autumn 2010 we conducted for ten workers of Villivarsa a thematic questionnaire where the answers were open-ended. The data on workers' views were collected individually. There was also a discussion where the adults had an opportunity to ask for specification to some questions. The results were analyzed and categorized into five various themes. The themes were the same as in the questionnaire.

The main results indicated that all kind of routines had an influence on the long-time playing in the kindergarten Villivarsa. Also according to adults it would be important to pay more attention to the organization of toys. An appropriate placing of toys would give the children peace during play when there were simultaneously small and older children in a group. The adults in the kindergarten thought that there was enough space but it should be reorganized so that the children's play could be easier to guide. Based on analyses from this qualitative study, the adults in the kindergarten Villivarsa were willing to make changes to enable and develop long-time play. The adults in the kindergarten felt that it was important to discuss issues regarding the inclusion of children and the understanding of play. Also, it seemed that the adults of kindergarten Villivarsa had a critical self- reflection.

Key words: long-time playing, 24-hour kindergarten, development of play, 3–5 - year-old child

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 LEIKIN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSELLE.....	8
2.1 Leikki on lapselle luontainen tapa toimia	8
2.2 Leikin eri lajeja vauvasta kolmivuotiaaksi	9
2.3 Leikin kehitys 3–5-vuotiaalla lapsella.....	10
2.4 Leikin kehityksen yksilöllisyys	12
2.5 Mitä leikkiminen merkitsee 3–5-vuotiaan lapsen kehityksessä	13
2.6 Lasten omaehtoinen leikki	15
3 AIKUISEN ROOLI LAPSEN LEIKIN TUKIJANA	17
3.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu) aikuisen työvälineenä... 17	
3.2 Leikin epäsuora ja suora ohjaaminen	18
3.3 Leikin mahdollistaminen ajallisesti ja toiminnallisesti	21
3.4 Leikkiympäristö ja välineet.....	22
3.5 Leikin havainnointi	23
4 TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA PITKÄKESTOISELLE LEIKILLE	24
4.1 Leikin merkitys Fröbelin teoriassa.....	25
4.2 Leikin merkitys Piaget`n teoriassa	26
4.3 Leikin merkitys Vygotskyn teoriassa	26
4.4 Leikin merkitys Cailliois`n teoriassa	27
4.5 Aikaisempia tutkimuksia leikistä.....	28
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	30
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet.....	30
5.2 Toimintaympäristö	31
5.3 Aineiston hankinta	34
5.4 Metodina laadullinen tutkimus	37
5.5 Aineiston analyysi	37
5.6 Eettisyys ja luotettavuus	38

6 TUTKIMUKSEN TULOKSIA.....	40
6.1 Leikkiaikaan vaikuttavia asioita päiväkotiviillivarsassa	40
6.2 Leikkitilojen toimivuus leikin sujuvuuden kannalta	41
6.3 Leikkivälineet lasten leikin mahdollistajana.....	43
6.4 Aikuinen ohjaamassa lasten leikkiä	44
6.5 Lasten vaikuttamismahdollisuudet omaan leikkiinsä.....	45
6.6 Lasten leikin havainnointi päiväkotiviillivarsassa.....	46
6.7 Pitkäkestoisen leikin kehittäminen	46
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
8 POHDINTA	55
9 AMMATILLINEN KEHITTYMINEN.....	59
LÄHTEET.....	62
LIITE 1: Päiväkotiviillivarsan organisaatorakenne	68
LIITE 2: Teemakyselyn runko	69

1 JOHDANTO

Leikki on tärkeää lapselle, mutta se on tärkeää myös aikuiselle. Leikkiä seurattaessa aikuinen tekee havaintoja siitä, mikä on leikkivien lasten kehitystaso, mitkä ovat heidän mielenkiintonsa kohteet ja millaiset yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot lapsilla on. Aikuinen voi tarvittaessa ohjata ja monipuolistaa leikkiä tukemalla ja ohjaamalla leikkijöitä. (Helenius 2004, 36.)

Toinen tämän työn tekijöistä on työskennellyt kymmenisen vuotta päiväkotiviillivarsassa. Näiden vuosien aikana on leikki noussut yhdeksi suurimmista kysymyksistä toiminnassa. Monet lapset viettävät suurimman osan valvellaoloajastaan päiväkodissa. Päivähoidossa aikuisten tehtävänä on huolehtia siitä, että lapsen päivästä ei tule liian raskasta ja ohjelmoitua. Erittäin tärkeää on, että myös vapaalle leikille jää runsaasti aikaa. Miten päivähoiton henkilöstö voi varmistaa, että päivä ei ole lapselle liian ohjelmoitu ja että leikkimiseen jää tarpeeksi aikaa? Millä muilla keinoin aikuinen voisi mahdollistaa lasten pitkäkestoisien leikin? Kuinka päiväkodissa saataisiin leikille enemmän aikaa? Voisiko kehittää joitakin uusia käytäntöjä, että leikki saisi jatkoa? Valtakunnallisiin päivähoiton varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin on kirjattuna, että lapset eivät leiki oppiakseen vaan oppivat leikkiessään. Opinnäytetyömme tarkoituksena on perehtyä omaehtoisien, sisällä tapahtuvien lasten pitkäkestoisien leikin edellytyksiin Mannerheimin Lastensuojeluliiton Suvelan yhdistyksen vuorohoitopäiväkotiviillivarsassa. Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä työelämätahon kanssa.

Opinnäytetyö toteutettiin tekemällä päiväkodin kasvatusvastuullisille aikuisille avoin teemakysely, johon pyydettiin avoimia vastauksia. Vastauksista nostamme esiin uusia toimintatapoja mahdollistavia ideoita.

Aluksi käsittelemme leikin merkitystä lapsen kehitykselle. Keskitymme 3–5-vuotiaiden lasten leikin kehitykseen. Käymme lyhyesti läpi leikin eri vaiheita. Opinnäytetyössämme leikillä tarkoitetaan nimenomaan sisällä tapahtuvaa omaehtoista eli vapaata leikkiä.

Seuraavaksi kerromme, kuinka aikuinen voisi luoda edellytykset lasten pitkäkestoiselle leikille. Otamme huomioon niin aikuisen suoran ja epäsuoran ohjauksen, ajan, tilan, kuin leikkivälineetkin. Aika on yksi ryhmän leikkitaidon kehittymisen tärkein edellytys. Päivittäisissä toimissa sekä aikuisen että lapsen suunnittelemat toimet tulisivat olla tasapainossa. Joustavalla perustoimintojen toteutuksella vältetään odotteluajoilta, ja tämä antaa tilaa lasten omalle leikille. (Helenius & Korhonen 2005, 30.) Päivähoidossa leikit ovat usein lyhytkestoisia; leikki loppuu ennen kuin se on kunnolla ehtinyt alkaakaan. (Kalliala 1999, 298.) Leikille tulisi saada runsaasti tilaa päivähoidon päiväjärjestyksessä. Aika on leikin kivijalka. Aikuinen, joka ymmärtää leikin merkityksen, järjestää lapsen arjen niin, että tavalliselle olemiselle ja leikille jää mahdollisimman paljon aikaa. (Hintikka 2004, 43.) Leikkiessään lapsi oppii monia tärkeitä asioita ja taitoja myöhempää elämää ajatelleen. Leikki tukee puheen kehitystä: leikkiessään lapsi tarvitsee puhetta, että tulisi ymmärretyksi (Hintikka 2004, 35). Hänen abstrakti ajattelunsa ja sosiaaliset taitonsa myös kehittyvät (Vähänen 2005, 68).

Opinnäytetyömme teoreetikoiksi olemme valinneet Fröbelin, Piaget'n ja Vygotskyn. Ja hieman vieraampana Caillois, joka tunnetaan jännittävistä ja huimauksellisista leikkilajeistaan. Pitkän aikavälin tavoitteena on, että pitkäkestoinen leikki mahdollistuisi päiväkodin arjen toimintamuotona. Koemme, että aihe on meille hyvin tärkeä. Meillä molemmilla on jo pitkä työkokemus päivähoitosta ja yhdessä olemme tulleet siihen tulokseen, että leikkiä pidetään puheen tasolla tärkeänä, mutta käytännössä se osoittautuu vain hoitopäivän täytteeksi. Tavoitteleme lastentarhanopettajan kelpoisuutta ja meillä on aito halu kehittyä varhaiskasvatustyössä ja viedä leikkiä edes pienen matkan eteenpäin.

2 LEIKIN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSELLE

Leikki kertoo kokonaisvaltaisesti lapsen motoristen, tiedollisten ja sosiaalisten taitojen kehitysvaiheesta (Nurmi, Ahonen, Lyytinen H, Lyytinen P, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 62). Tässä luvussa paneudumme siihen, mitä kaikkea leikki on lapselle. Käymme läpi eri leikkilajeja, joita on olemassa. Paneudumme leikin merkitykseen 3-5-vuotiaiden lasten kehityksessä, koska he ovat työmme aiheeseen liittyvä ikäryhmä. Kun puhumme leikistä, tarkoitamme vapaata leikkiä. Vapaa eli omaehtoinen leikki on sellaista, jonka lapsi suunnittelee ja toteuttaa itse (Vähänen 2004, 41).

2.1 Leikki on lapselle luontainen tapa toimia

Lapsi on aktiivinen ja tuottava luonnostaan. Leikin avulla hän sopeutuu ympäristöönsä ja omaan maailmaansa. Leikki on lapsen luomistyötä. Se on jokaiselle lapselle tarpeellista ja tärkeää, elipä hän minkälaisessa ympäristössä tahansa (Arajärvi 2000, 10.) Leikki on lapselle perinnettä ja kulttuuria juuri siinä ympäristössä, jossa hän elää (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009. 2009, 66).

Erilaiset kulttuurin murrokset jättävät jälkensä myös leikkikulttuuriin. Leikin kulttuurisidonnaisuus näkyy esimerkiksi leikkien tematiikassa. Aika siis muuttaa leikkiä. Kuitenkin osa leikeistä on siirtynyt suhteellisen muuttumattomana vuosisadasta toiseen sekä kansalta toiselle. Lapset saattavat hokea tiettyjä loruja ja hokemia monilla eri kielillä. (Kalliala 1999, 51, 53.) Lapset ovat leikkineet kaikkina aikoina ja kaikkialla maailmassa. Leikki on ihmismielen kypsymisen, lapsen kasvun, perusedellytys. On arvioitu, että leikkiessään ihminen käyttää inhimillisiä kykyjään ja persoonallisuuttaan kokonaisvaltaisemmin kuin milloinkaan muulloin. Leikkivä ihminen, olkoon se lapsi tai aikuinen, luo leikkiessään uutta ja ainutkertaista todellisuutta, jonka tavoitteena on tuoda mielihyvää ja tyydytystä joko itselle tai muille. (Tamminen 2000, 12.) Leikki on lapselle iloitsemista ja ilo syntyy itse toiminnasta (Helenius 1993, 23–24). Leikin sisäisen motivaation kannattelemana lapsi paneutuu intensiivisesti toimintaansa. Lapsen itsekuri ja

keskittymiskyky kehittyvät leikkiessä (Vähänen 2004, 50.) Se mikä tekee leikistä pitkäkestoisien, sellaisen, että lapset leikkivät sitä viikosta toiseen, on leikin tarina. Leikki jatkuu ainakin niin pitkään kuin leikin hahmoissa, tapahtumissa tai juonen käänteissä on jotain sellaista, ettei niistä haluta luopua. (Karimäki 2004) Marjatta Kalliolla on sanonut haastattelussa (Lapsemme 2/2009), että pitkäkestoisessa leikissä lapsi voi luoda itse leikkimaailmoja ja kehitellä vapaasti ideoitaan (Spåre, 2009).

2.2 Leikin eri lajeja vauvasta kolmivuotiaaksi asti

Lapsen ensimmäiset leikit ovat toimintaleikkejä. Alle puolivuotiaana vauva jo tutkii käsiään ja jalkojaan ja alkaa hallita käden ja silmän yhteistyötä sekä tarttumisliikettä. Näin voi alkaa leikkitoiminta ja esineleikki. (Järvinen ym. 2009, 68.) Ennen kuin lapsi leikkii itse, aikuinen voi aloittaa leikin kehittymistä tukevan yhdessäolon lapsen kanssa kosketus- ja kutitusleikeillä, sylissä hypittämällä tai jalalla keinuttamalla. Usein kosketusleikkeihin liittyy säepari tai laulu. Leikinomaisella seurustelulla, johon liittyy fyysinen kosketus ja melodinen puheääni tai laulu, on ensimmäisten elinkuukausien aikana suuri merkitys. Ne luovat pohjaa jäljittelylle, joka on tie leikkiin ja puheeseen. (Helenius, Jääliinoja & Sormunen, 2000, 138–139.)

Esineleikkivaiheessa lapsi tutkii esineitä ja saa siitä kokemuksia aistiensa kautta (Järvinen ym. 2009, 68). Noin vuoden tietämissä lapsi havaitsee, että eri esineitä käsitellään eri tavoin. Ensimmäisen vuoden loppupuolella esineitä ei enää viedä suuhun vaan aletaan tutkia niitä yhdessä aikuisen kanssa. Aikuisen avustuksella lapsi saa esinetoiminnoissa käsityksen eri kohteista ja niiden yhteyksistä. (Helenius ym. 2000, 141.) Toisen ikävuoden aikana lapsi hakeutuu toisten lasten seuraan. Hän on kiinnostunut siitä, mitä toiset lapset tekevät ja haluaa tehdä samalla tavalla heidän kanssaan. Tätä kutsutaan rinnakkaisleikiksi. (Järvinen ym. 2009, 69).

Esine- ja toimintaleikkivaiheessa siirrytään symboliseen leikkiin toisen ikävuoden alkupuolella. Symbolisessa leikissä lapsi siirtää oppimiaan toiminta- ja aja-

tuskaavioita uusiin kohteisiin, mikä synnyttää hänelle mielihyvää. (Nurmi ym. 2006, 57–58.) Lapsi alkaa liittää toisiinsa tuttuja esineellisiä toimintoja kuten pajattuaan nukkea, hän sijaa tälle vuoteen. Toimintoihin alkaa tulla jatkumoa ja sisältöä. Leikkijä toimii silloin jo kuvitteellisessa tilanteessa. (Helenius ym. 2000, 140.) Symbolisessa vaiheessa lapsi osaa jo korvata esineitä toisilla ja antaa niille uusia merkityksiä (Nurmi ym. 2006, 58).

2.3 Leikin kehitys 3–5-vuotiaalla lapsella

Rakenteluleikit alkavat kiinnostaa lapsia kolmevuotiaasta ylöspäin. Rakentelut voivat olla erikokoisilla materiaaleilla tehtävää rakentelua kuten rakennuspaloilla tai suurilla tyynyillä tai jopa huonekaluilla. Lapsen leikin lähtökohtana voi olla hänen mielikuvissaan oleva rakennelma. Leikkinsä onnistumiseen lapsi tarvitsee perusvalmiudet materiaalin käsittelyyn, mutta myös sopivia välineitä ja riittävästi leikkiaikaa. Luovuuden ja kekseliäisyyden lisäksi lapset voivat harjoitella rakenteluleikeissä tilan ja suhteiden ymmärtämistä, materiaalin tuntemusta ja käden motoriikan taitoja. Samalla heidän pitkäjänteisyytensä ja tarkkaavaisuutensa harjaantuvat. (Nurmi ym. 2006, 59.) Kaikenlaiset tekniset rakennusarjat ja -palikat auttavat lasta avaruuden hahmottamisessa ja ongelmien ratkaisussa (Jarasto & Sinervo 2001, 55).

Toiseen tai kolmanteen ikävuoteen asti tarjolla olevat esineet ja tieto niiden käytöstä ohjaavat voimakkaasti leikin sisältöä, mutta sen jälkeen kuvitteluleikeissä tapahtuu uusi muutos, siirtymä roolileikkiin. Lapsi alkaa suunnitella kuviteltuja tilanteita tavoitteellisesti jo etukäteen yksin tai toisen lapsen kanssa. Leikeissä näkyy selkeästi jo jokin teema. Leikitään esimerkiksi ravintolaa tai eläintarhaa. 4-5-vuotias lapsi leikkii mielellään kahden tai kolmen hengen ryhmissä, mitkä muotoutuvat toiminnan mukaan. Aina leikeissä ei välttämättä ole samat lapset. (Jarasto & Sinervo 2001, 55.) Kun leikkiin liittyvät vastinroolit, esimerkiksi lääkäri–potilas, lapsi siirtyy ensikertaa varsinaiseen yhteistoimintaan toisen kanssa. Kehittynyt roolileikki on lasten yhteistä improvisointia, jossa yhteisin sopimuksin valitaan roolit, tehdään sopiva leikkipaikka ja rooleissa käydään dialogia. Roolileikeissä alkavat syntyä ensimmäiset juonet, vaikka leikki olisikin vain lyhyt.

(Helenius ym. 2000, 142–144.) 4–5-vuotiaan lapsen roolileikki on jo kehittyneessä vaiheessa. Tässä iässä leikit ovat jo niin pitkäkestoisia ja mielikuvitusrikkaita, että lapsi voi eläytyä voimakkaasti leikkirooliinsa ja hänen voi olla vaikea palautua siitä, kun leikki loppuu. 4–5-vuotiaalla lapsella on erittäin rikas mielikuvitus. Lapsi ei välttämättä osaa erottaa toisistaan mikä on totta ja mikä on mielikuvituksen tuottamaa. Lapsi kertoo mitä hurjimpia juttuja, voi kerskailla ja liioitella asioita, mutta kyse ei ole varsinaisesta valehtelemisestä. (Järvinen ym. 2009, 62, 69.)

Puhumaan oppiminen on roolileikkiin siirtymisen edellytys, koska roolileikistä voi puhua vasta silloin, kun lapsi itse tietoisesti nimeää roolinsa ja tuo sen samalla toisten leikkijöiden tietoon. Ellei lapsella ole leikkikumppaneita lapsia tai aikuisia, roolileikkiin siirtyminen ei ole mahdollista. (Helenius ym. 2000, 146.) Yli kolmevuotiaan lapsen puhe ja ajattelu on kehittynyt jo jonkin aikaa. Niinpä hän puhuu paljon itsekseen ja selostaa ääneen tekemisiään. (Järvinen ym. 2009, 52.) Roolileikeissä puheella on tärkeä merkitys. Siinä lapsi puhuu toisinaan itsekseen ja toisinaan toisen lapsen kanssa. Hän myös usein matkii aikuisen puhetta ja on korva tarkkana kuuntelemassa mitä aikuiset puhuvat. (Jarasto & Sinervo 2001, 57–58.) Leikkikumppaniensa kanssa lapset joutuvat ottamaan muiden mielipiteitä huomioon ja etsimään ratkaisua ristiriitatilanteissa. Nämä asiat ja myös leikin kielellinen kuvaaminen kehittävät huomaamatta lasten kielellisiä taitoja. (Nurmi ym. 2006, 59.)

Leikeissään lapsi harjoittelee motoriikkaa ja ilmaisee omia tunteitaan, ja liikunta saattaa olla hyvinkin hurjaa ja uhkarohkeaa. Kaikki leikki missä tarvitaan voimaa kiinnostaa tämän ikäistä lasta. (Jarasto & Sinervo 200, 61.)

Sääntöleikit merkitsevät tutkijoiden mukaan jo vähän ”enemmän” eli askelta leikistä pois, oppimisen, ajanvietteen tai harrastusten suuntaan (Helenius ym. 2000, 145). 4–5-vuotias lapsi alkaa kiinnostua yhä enemmän kaikenlaisista peleistä ja hän ymmärtää jo yksinkertaisimpia sääntöjä, mutta hän ei useinkaan kestä vielä häviämistä (Jarasto & Sinervo 2001, 61). 5-vuotiaasta ylöspäin lapsi pystyy osallistumaan sääntöleikkeihin opittuaan noudattamaan leikin sääntöjä ja ymmärtämään niiden merkityksen. Sääntöleikkejä ovat esimerkiksi pelit, liikun-

taleikit ja sellaiset viihdytysleikit, joissa lapsen täytyy noudattaa sääntöjä. (Järvinen ym. 2009, 69.) Vygotsky on määritellyt sääntöleikkien kehittymisen rooli-
leikeistä siten, että sääntöleikissä säännöt tulevat leikin pääsisällöksi roolin pu-
dotessa pois, kun taas roolileikissä rooliesikuvan käyttäytymisen säännöt ovat
sidoksissa leikkirooliin. (Mäntynen 1997, 26.)

Leikin eri lajeja ovat myös näytelmäleikit ja didaktiset leikit. Näytelmäleikki on
yhteisleikkiä toisten kanssa. Se onnistuu etenkin esikouluikäisiltä lapsilta, jotka
pystyvät sopimaan keskenään mielikuvituksensa luoman näytelmän roolijaosta.
Didaktiset leikit taas ovat aikuisten opetuksen välineinä käyttämiä leikkejä. Niitä
voivat olla mm. viihdytys-, kehonhahmotus- ja liikuntaleikit. (Järvinen ym. 2009,
69.) Tietokonepelit ovat uusin toimintamuoto lasten leikeissä. Jos pelien vaara-
tekijät tiedostetaan, pelaaminen voi olla kehitystä tukevaa. Se voi edistää mm.
avaruudellista hahmottamista ja päättelykykyä. (Nurmi ym. 2006, 61.)

2.4 Leikin kehityksen yksilöllisyys

Leikkiä on vaikea määritellä yksiselitteisesti ja kattavasti, siksi on tyydyttävä
kuvaamaan leikin tunnusmerkkejä. Eri tutkijoiden tunnusmerkistöt eroavat jon-
kin verran toisistaan, mutta leikin olennaisimmista piirteistä ollaan hyvinkin yk-
simielisiä. (Kalliala, 2004 4.) Leikin tunnuspiirteitä ovat sen vapaaehtoisuus,
nautinnollisuus, leikin erottaminen todellisuudesta sekä leikkisignaalit, joita ovat
ilmeet, eleet, hymy, sanaton ja sanallinen viestintä, leikkiviestit ja leikkijöiden
yhteisymmärrys (Järvinen ym. 2009, 65). Myös leikin vaiheiden järjestyksestä
on pidetty kiinni, mutta tiukoista ikänormeista ei enää puhuta kuvattaessa leikin
kehitysvaiheita. Eroavaisuuksia eri teoreetikkojen vaihekuvauksiin tuo se, miten
leikin kehittyminen liitetään ajattelun kehittymiseen. (Hakkarainen 2001, 186–
187.)

Kun lapselle tulee koko ajan lisää ikää, hänen sosiaaliset, motoriset ja tiedolliset
taitonsa kehittyvät ja ne mahdollistavat leikkien sisältöjen ja toteutustapojen
monipuolistumisen. Lapsen taitojen oppimisessa on nähtävissä kehittyminen
kehitysvaiheesta seuraavaan, mutta se ei aina tapahdu kaikille lapsille samassa

järjestyksessä. Jopa sisaruksilla voi esiintyä yksilöllisiä eroavaisuuksia taitojen omaksumisen ajankohdissa ja kehityksen etenemisen aikatauluissa. Esimerkiksi motoriikan kehityksessä saman perheen lasten välillä voidaan huomata merkittävää yksilöllistä vaihtelua. Lapsella on siis oma kehityksen rytmensä ja tapansa kasvaa, ja jopa hänen jokaisella kehitysalueellaan on oma rytmensä. (Nurmi 2006, 18,27,57.)

Lapsen yksilöllisyyttä kuvaa myös lapsen persoona, jota ilmentää lapsen oma temperamentti eli luonteenlaatu (Jarasto & Sinervo 2001, 18). Temperamentti on ihmisen käyttäytymistyyli, hänen yksilöllinen tapansa toimia. Se on pohja hänen persoonallisuudelleen. Persoonallisuus kehittyy sen mukaan kuinka hyvin tai huonosti lapsen temperamenttia tuetaan hänen vuorovaikutuksessaan ympäristön kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2004, 10–11.)

2.5 Mitä leikkiminen merkitsee 3–5-vuotiaan lapsen kehityksessä

Leikin aiheet tulevat todellisuudesta, leikissä syntyvät tunteet ovat aitoja ja leikin vuorovaikutuksellisuus synnyttää usein ystävyssuhteita. Leikki, jonka idea on sovittu yhdessä muiden lasten kanssa, on lapselle mahdollisuus harjoitella sosiaalista vastavuoroisuutta. (Helenius 2004 35, 46.) Leikin kautta muodostuvilla suhteilla on merkitystä myös koko ryhmän toiminnalle. (Vähänen 2005, 68). Yhteisleikissä lapsi voi liittyä vertaisryhmään (Kalliala 1999, 299). Vaikka yli kolmevuotias lapsi kaipaa toisen lapsen leikkiseuraa, hän on alkuvaiheessa kuitenkin vielä minäkeskeinen, joka saattaa aiheuttaa erimielisyyksiä ja riitoja leikkikaverin kanssa. Pikkuhiljaa hän oppii odottamaan vuoroaan ja lainaamaan tavaroitaan. Ystävät ja leikkikaverit vaihtuvat vielä usein ja leikki on pääasiassa rinnakkaisleikkiä, jonka juoni muuttuu vielä usein. (Jarasto & Sinervo 2001, 50–51.)

Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät nopeasti kolmesta kuusivuotiaaksi. Sosiaalisia taitoja lapsi tarvitsee pystyäkseen ratkaisemaan ongelmia ja saavuttaakseen henkilökohtaisia päämääriään arkipäivän sosiaalisissa tilanteissa kuten leikkiin mukaan pääsemisessä. Se edellyttää lapselta sekä taitoa tehdä havaintoja tois-

ten tunteista, ajatuksista ja aikomuksista että kykyä ennakoida oman toimintansa seuraamuksia. Leikkitilanteissa lapsi oppii vähitellen arvioimaan oman käyttäytymisensä seuraamuksia. (Nurmi ym. 2006, 54–55.)

Koska leikki on luonteeltaan sosiaalista toimintaa, vertaisryhmä vaikuttaa merkittävästi leikin kulkuun. Lapset käyttävät leikeissään kaikkea kuulemaansa, näkemäänsä ja kokemaansa. Lapset poimivat reaalimaailman sekä fantasian että fiktion piiristä itselleen merkityksellisiä asioita ja kääntävät ne leikin kielelle. (Stakes 2005, 20–21.) Sosiaaliset kokemukset vertaisryhmässä ja aikuisten kanssa rakentavat lapsen käsitystä itsestään ja omasta merkityksestään. (Helenius ym. 2000, 148.)

Vygotskyn mukaan mielikuvitusleikin alkuperä on siinä, kun lapsen ymmärrys kasvaa, niin lapselle syntyy haluja joita hän ei voi välittömästi toteuttaa. Leikki toimii välineenä ristiriidan, toiveiden ja todellisuuden, välillä. Lapsi haluaa tehdä asioita, joita hänelle tärkeät ihmiset tekevät: ajaa autoa, hoitaa vauvaa, mutta se ei ole mahdollista toteuttaa välittömästi. Lapsen mielikuvituksella ei ole rajoja, kun hän ottaa aikuisen roolin ja huomaa, että hän pääsee ainakin jossakin muodossa kokeilemaan toivomaansa kuvitellussa tilanteessa ja korvaavilla välineillä. Kulttuuriset merkitykset välittyvät lapsille erityisesti oman kulttuurin saaduissa ja tarinoissa, jotka antavat ideoita myös leikille. (Helenius 1993, 23–24.)

Lapsi tarvitsee leikkiessään puhetta, kun hän haluaa tulla ymmärretyksi toisten lasten kanssa. Siksi leikki tukee myös puheen kehittymistä. (Hintikka 2004, 35.) Kieli hallitsee leikkiä. Leikkiessään lapsi jakaa leikkijöiden kanssa mielikuvia ja tämä mielikuvien jakaminen edellyttää kieltä. Mielikuvien luominen kehittää lapsen abstraktia ajattelua. Lapsi voi korvata esineitä hyvin abstraktisti, eikä korvaava esine muistuta välttämättä lainkaan korvattua esinettä. Vapaassa leikissä kehittyä lapsen abstrakti ajattelu monipuolisesti. (Vähänen 2005, 68.) Lapsi voi korvata todellisia esineitä tai toimintoja pelkästään kielellisesti tai hän voi ohittaa koko toimintasarjan toteamalla esimerkiksi ”Tää ois nyt jo syönyt sen keksin”. Kielen kehittymisen seuraamuksena lapsi voi roolileikissä kehittää luku- ja kirjoitustaitoaan, kun hän kirjoittaa tekstitietoisuutensa syntyessä leikisti vaikkapa ravintolan ruokalistaa. Taitojen kehittyessä lapsi alkaa kiinnostua myös todelli-

sesta kirjoittamisesta. Lapsen kirjoittamisen ja lukemisen lähikehityksen vyöhykkeen avaajina lapset voivat olla vaikuttajina toinen toisilleen. (Vähänen 2004, 49–50.)

2.6 Lasten omaehtoinen leikki

Omaehtoisessa eli vapaassa, ei-ohjatussa leikissä lapset luovat leikkeihinsä itse sisällön. Leikki lähtee ja kehittyy lapsen aloitteesta. Aikuinen ei ole suunnittelemassa eikä antamassa ideoita leikkiin. Aikuinen on kuitenkin lapsen ”ulottuvilla”, mikäli lapsi pyytää tai tarvitsee apua. (Lautela 2009, 34.) Omaehtoisessa leikissä lapset tulkitsevat omia arkipäivän kokemuksiaan ja elämyksiään leikin kautta. Lapset valitsevat yleensä leikkeihinsä heille itselle tärkeän ja läheisen teeman. (Vähänen 2004, 41.)

Lapsen leikissä näkyy hänen kokemansa ilo ja rakkaus (Karling, Ojanen, Siven, Vihunen & Vilen 2009, 203). Nukella leikkiessään lapsi osoittaa tunteitaan nukelle, hän rakentaa näin leikin ohessa tunne-elämäänsä (Hintikka 2004, 26). Kuten silloin, kun hän leikeissään työstää pelottavia tai jopa traumaattisia asioita kuten lääkärissä käyntiä tai kokemuksiaan hautajaisista. Hän voi myös käsitellä joko ulkomaailmasta tai hänestä itsestään johtuvia ahdistuksia ja pettymyksiä. Lapsi omaksuu leikkiessään aktiivisen roolin passiivisen uhrin asemesta. Hän on juuri kokenut olevansa pieni ja haavoittuva, mutta leikkiessään hän voi olla mahtava ja voimakas. (Sinkkonen 2004, 73.) Näin lapsi rakentaa leikissä itseään ja omaa elämäänsä (Hintikka 2004, 25). Kuvitteellisuuden vahvistumisen kautta lapsi nauttii lapsuudestaan ja kasvaa aikuiseksi uskaltamalla nähdä ja kohdata maailman sellaisena kuin se on (Kalliala 1999, 299). Leikissä lapsi voi säädellä omaa toimintaansa ja lapsi voi itse olla johtava hahmo. Elävässä elämässä on toisin, lapsen pitäisi aikuisen mielestä mennä nukkumaan juuri kun leikit ovat kesken. Leikkiessään lapsi on vapaa. Vygotsky onkin sanonut, että ”lapsi toteuttaa leikissään syvimpiä henkisiä tarpeitaan ja voi toteuttaa niitä vain alistamalla toimintansa roolin edellyttämille toimintasäännöille”. (Helenius ym. 2000, 148.)

Lapsi oppii vapaassa leikissä paljon tärkeitä asioita ja taitoja myöhempää elämää ajatellen. Leikkiessään lapsi harjoittelee monenlaisia asioita ja taitoja huomaamattaan. (Helenius 2004, 35, 46.) Ohessa kuvio, joka kertoo mitä kaikkea leikki voi olla ja mitä lapsi leikkiessään oppii.

Kuvio 2: Leikin elementit (Päiväkoti Loikkeliinin Varhaiskasvatussuunnitelma)

3 AIKUISEN ROOLI LAPSEN LEIKIN TUKIJANA

Onnistunut ja tyydytystä tuova leikki on usein riippuvainen aikuisten toiminnasta (Stakes 2005, 21). Pelkkä spontaani leikki ei riitä jos halutaan leikin olevan kehittävä. Leikin kehittyminen ja monipuolistuminen vaatii aikuiselta ammattitaitoista ohjaamista, joka kuitenkin antaa tilaa lasten omalle leikin kehittelylle. Leikkiä hienovaraisesti tukemalla autetaan lapsen kokonaisvaltaista kehittymistä, kasvua ja oppimista (Järvinen ym. 2009, 65).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Vasu) on kirjattuna, että lapset eivät leiki oppiakseen vaan oppivat leikkiessään. Aikuiset arvostavat leikkiä kuuntelemalla lapsia, mikä merkitsee sekä leikin havainnointia että kielellistä kommunikointia lasten kanssa. Aikuisen tulee ymmärtää leikin merkitys esimerkiksi kuvitellun kyvyn, sosiaalisten taitojen, kielen oppimisen ja liikunnallisten taitojen kannalta. Aikuiset antavat tilaa myös lapsesta lähteville hetkellisesti rajuillekin leikki-ideoille. (Stakes 2005, 20–22.)

Usein on ajateltu, että aikuisen merkitys vähenee, kun lapselle tulee ikää lisää ja hän oppii hallitsemaan spontaanin leikin. Näin ei suinkaan ole, vaan taitavat ja kiinnostuneet aikuiset tekevät mahdolliseksi leikkien kehittymisen ja laajentumisen. Aikuisen tulee olla hyvin tietoinen niistä tavoista, joilla voi tukea tärkeitä kehitystapahtumia. Aikuisen tulee myös ymmärtää se, missä määrin hän voi kontrolloida ja puuttua lasten leikkiin ja missä määrin kunnioitetaan lapsen omia valintoja. (Helenius & Korhonen 2005, 23–25.)

3.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu) aikuisen työvälineenä

Vasu toimii varhaiskasvatuksen sisällöllisen kehittämisen ja ohjauksen välineenä. Sen tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa. Vasun toteuttamisen lähtökohtana on lapselle luontainen tapa toimia: leikki, liikkuminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen ja tutkiminen. (Parrila 2006.) Vasun tarkoituksena on toimia kunnallisten ja yksikkökohtaisten

suunnitelmien pohjana. Vasua avataan ensiksi kunnan tasolla (Kunnan Vasu), sitten jokaisen yksikön näkökulmasta tehdään yksikön Vasu ja lopuksi yhdessä vanhempien kanssa laaditaan lapsen henkilökohtainen Vasu. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004:17, 17.) Suunnitelmaa arvioidaan ja seurataan säännöllisesti. Suunnitelmassa huomioidaan, mitä tietoja ja taitoja lapsella jo on, lapsen lähikehityksenvyöhyke, lapsen ajankohtaiset tarpeet ja mahdolliset ohjauksen ja tuen tarpeet. Suunnitelmassa sovitaan miten lapsen oppimista ja kasvua tuetaan päivähoitossa ja miten kotona. Miten kasvattajan tulee toimia edistääkseen lapsen oppimista ja kasvua kussakin ajankohtaisessa asiassa. (Parrila 2008.)

Vasun pohjana ovat valtioneuvoston periaatepäätöksenä vuonna 2002 hyväksymät Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, jotka sisältävät yhteiskunnan järjestämän ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet. Vasun perusteet ohjaa valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteuttamista. (Stakes 2005, 7–8.) Suomalaisen varhaiskasvatuksen taustalla vaikuttavat Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus, perusoikeussäännökset sekä muut kansalliset lainsäädännöt. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002.) Lapsen oikeuksien sopimuksessa valtiota veloitetaan turvaamaan lapsille osuuden yhteiskunnan voimavaroista, oikeuden osallistua itseään koskevaan päätöksen tekoon ja yhteiskuntaelämään sekä oikeuden suojeluun ja huolenpitoon. (Arajärvi 2001, 8–9.)

3.2 Leikin epäsuora ja suora ohjaaminen

Tärkeitä ohjauksen muotoja ovat sekä suora lasten ja aikuisten yhteinen tekeminen että epäsuorat ympäristön järjestelyt. Aikuisten tehtävänä on auttaa lasta pääsemään leikeissään alkuun. Hänen tehtävänä on pysyä myös kuulomatkan päässä ja auttaa lasta, jos hän apua tarvitsee. Aikuinen voi tehdä omia töitään, mutta huikata tarvittaessa jotain leikkiin sopivaa, ja näin osoittaa hyväksyvänsä lapsen leikin. Aikuisen ei tarvitse oikeasti leikkiä, mutta hänen tulee viestiä olemuksellaan olevansa juonessa mukana. (Hintikka ym. 2004, 12–13.)

Lasten leikin tukeminen vaatii huolellista havainnointia. Sensitiiviset ja sitoutuneet aikuiset tunnistavat lasten sanattomiakin aloitteita ja aikomuksia ja kykenevät vastaamaan niihin. Vaikka aikuiset antavatkin leikkiville lapsille vapautta, vaatii onnistunut leikki kuitenkin usein myös suoraa ja epäsuoraa ohjausta. Aikuisen tehtävät vaihtelevat leikkiin osallistumisesta ulkopuoliseen havainnoimiseen. (Stakes 2005, 21.) Lukemalla satuja aikuinen antaa lapselle leikkiin aineksia. Myös yhteinen retki luontoon antaa lapselle leikki-ideoita. (Vähänen 2004, 42.) Epäsuoraa ohjausta voidaan päiväkodissa toteuttaa esimerkiksi järjestämällä päivän kulkua niin, että lapset pääsevät havainnoimaan aikuisten toimia ja töitä. Lapset voivat hyödyntää kokemuksiaan omissa leikeissään. (Mäntynen 1997, 55.)

Epäsuoraan ohjaukseen luetaan kuuluvaksi muun muassa leikkitilojen järjestäminen ja varustaminen lasten ikätason huomioon ottaen, leikkitilaisuuksien ja ajan järjestäminen, leikkirauhan turvaaminen, aikuisen läsnä olo ja kiinnostus (Helenius & Mäntynen 2001, 141). Vaikka leikki on lasten oma juttu, se ei toteudu täysimittaisena ilman aikuisen välillistä ja välitöntä tukea (Kalliala 2003, 205).

Suora eli välitön ohjaus päiväkodissa on hyvin usein leikin seuraamista ja lasten konflikteihin puuttumista. Leikin aikana tapahtuvia ohjauksen keinoja voivat olla esimerkiksi kielellinen ohjaus, kysymykset ja vihjeet sekä mukana leikkiminen. Leikinohjausta on myös se, kun aikuinen tietoisesti on puuttumatta lapsen leikkiin. Tärkeintä on aikuisen läsnäolo ja aito kiinnostus lapsen leikkiä kohtaan. (Mäntynen 1997, 57–58.) Leikin suoraa ohjausta tulee käyttää erittäin hienovaraisesti, aikuinen auttaa vain sen verran kuin on tarpeen (Vähänen 2004, 43).

Ennen kuin aletaan pohtia kuinka leikkiä tulisi ohjata, on kiinnitettävä huomiota siihen, että leikkitilanteiden ulkopuolella tehdyt järjestelyt, kuten leikkiaikaa, -rauhaa ja -välineitä koskevat ratkaisut ovat otettu huomioon asianmukaisesti. Hyvin helposti päiväkodissa saattaa käydä niin, että aikuinen on suunnitellut ohjattua toimintaa niin, ettei lasten omille touhuille jää aikaa. (Helenius ym. 2000, 154.) Aikuinen voi itse osallistua leikkiin jossakin roolissa ja vaikuttaa näin hienovaraisesti leikin etenemiseen. Hän voi kesken kiireisen arjen ottaa leikki-roolin. Jos lapset leikkivät matkustamiseen liittyvää leikkiä ja ruoka aika lähes-

tyy, leikkiin voi mennä mukaan vaikka tarjoilijan roolissa. Tarjoilija kertoo, että mutkan takana on huoltoasema. Hän voi suositella, että nyt kannattaisi kurvata parkkipaikalle ja käydä syömässä. Sitten jaksaa taas matkustella. Aikuisen näkökulmasta katsottuna ruoka syödään aivan tavalliseen tapaan keittiön pöydän ääressä, mutta leikissä siitä on tullut huoltoasema. (Hintikka ym. 2004,13.) Aikuisen on maltettava toteuttaa juonta lasten rinnalla ja hänen on sitouduttava leikin sääntöihin samalla tavalla kuin lasten. (Parrila 2006, 7.)

Leikin käynnistyessä, aikuisen tehtävänä on tarkkailla, että jokainen lapsi pääsee leikin alkuun. Toisilla lapsilla on enemmän ideoita kuin toisilla. Aikuisen tulisi erityisesti tarkkailla niiden lasten leikkiä, jotka enimmäkseen osallistuvat vain toisten ideoiden toteuttamiseen, sillä he ovat usein vähemmän aktiivisia. (Hujala 2002, 97–98.) Aikuisen tulisi kyetä seuraamaan ja tukemaan huolellisesti heidän kaikkien ehdotuksia ja omia yrityksiä. Näitä vähemmän aktiivisia lapsia on kannustettava itse keksimään leikkejä ja löytämään uusia ratkaisumalleja. Kun kasvattaja tuntee ryhmänsä lapset hyvin, hän kykenee arvioimaan jo etukäteen, miten paljon he tarvitsevat hänen välitöntä apuaan. Joskus voi riittää pelkkä rohkaiseva katsekin, pääasia, että aikuinen on kuitenkin aidosti läsnä. (Helenius & Korhonen 2005, 26.)

Kun aikuinen tiedostaa leikin tärkeyden ja merkityksen lapsen myönteiselle kehitykselle, se auttaa aikuista suhtautumaan oikealla tavalla koviin ääniin, jotka toisinaan liittyvät leikkiin. On hyvä kuitenkin muistaa se, että kaikki riehuminen ei ole leikkiä. Epäselvissä tilanteissa lapselta voi kysyä: ”Mikä sinä olet?” Hienovarainen lähestyminen muuttaa leikin kulkua paremmin kuin se, että aikuinen puhaltaa leikin poikki oikopäätä. Leikissä saattaa syntyä myös riitaa. Lapset oppivat leikeissään selvittämään myös näitä riitoja. Jos kinastelusta ei tule loppua tai joku leikkijöistä pahoittaa mielensä, tulee aikuisen puuttua asiaan. Aikuiselta vaatii taitoa päättää, milloin leikkiin tulee puuttua, jos meneillään on väkivaltaan liittyvä leikki. Tai jos lapsi haluaa leikkiä rattijuoppoa? (Hintikka 2004, 15, 24.)

3.3 Leikin mahdollistaminen ajallisesti ja toiminnallisesti

Harriet Strandell (1994) pohtii väitöskirjassaan ”Sociala mötesplatser för barn” kuinka lapsen ja aikuisen maailmat kohtaavat. Hänen mukaansa haasteena maailmojen kohtaamisessa on se, kuinka paljon lapselle annetaan mahdollisuuksia päiväkodissa määritellä tilanteita ja tapahtumia. Päiväkodissa lapsen osallisuutta itseään koskeviin asioihin tulisi tarkastella arjen tasolla. Lapset saattavat olla hoidossa yhdeksän tuntia päivässä, mutta vain pieni osa ajasta on mahdollista käyttää leikkiin. Suurin osa ajasta kuluu normaaleihin arkipäivän rutiineihin, kuten pukeminen, syöminen ja nukkuminen. (Strandell 1994, 7, 13.)

Leikkiajan pituus on suoraan yhteydessä lasten leikin laatuun ja muotoihin. Luova esine- ja roolileikki tarvitsee aikaa. Tutkimuksissa lasten leikkiajan pituuksista on käynyt ilmi, että yhtenäistä leikkiaikaa on vähän. Päiväkodissa tarvitaan aikaa myös muille toiminnoille, joten sekin on otettava huomioon suunniteltaessa ryhmän päiväjärjestystä. Se miten perushoitotilanteet ja toimintatuokit on toteutettu vaikuttavat paljon leikille jäävään aikaan. Aamupäivä on erityisen tärkeää aikaa leikin kannalta, koska lapset ovat yleensä silloin virkeimmillään. Päiväjärjestys tulisikin suunnitella juuri niin, että aamupäivisin jäisi riittävästi keskeytymätöntä leikkiaikaa. (Mäntynen 1997, 50.)

Lastentarhanopettajien kouluttaja Marjatta Kalliala tuntee päiväkotien leikkitoiminnallisuuden. Hänen mukaansa Suomessa on asiat siinä mielessä hyvin, että puheen tasolla arvostetaan leikkiä. Puutteita sen sijaan on havaittavissa leikin edellytysten luomisessa. Hyvä leikki tarvitsee runsaasti aikaa, tilaa, materiaaleja ja läsnä olevia aikuisia. (Spåre 2009, 10.)

Päivähoidossa leikit ovat usein lyhytkestoisia. Moni leikki loppuu ennen kuin on kunnolla edes ehtinyt alkaakaan. (Kalliala 1999, 298.) Leikille tulisi saada runsaasti tilaa päivähoiton päiväjärjestyksessä. Aika on leikin kivijalka. Aikuinen, joka ymmärtää leikin merkityksen, järjestää lapsen arjen niin, että tavalliselle olemiselle ja leikille jää mahdollisimman paljon aikaa. (Hintikka 2004, 64.)

Leikkiminen yhdessä toisten lasten kanssa vaikuttaa lapsen leikin tasoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Ryhmäkoolla on suuri merkitys leikin määrällä ja laadulle. Leikkiminen pienessä ryhmässä hyödyttää lapsen sosiaalista kehitystä enemmän kuin isommassa ryhmässä toimiessa. Suuressa ryhmässä lapsen on vaikea keskittyä leikkimiseen, joten herkästi saattaa syntyä levottomuutta ja hälinää. (Mäntynen 1997, 50–51.)

3.4 Leikkiympäristö ja välineet

Olennainen osa varhaiskasvatusta on leikkiympäristön tietoinen luominen, ylläpitäminen ja uudistaminen. Keskeistä on, että tilat, joissa lapset leikkivät on riittävästi välineitä monipuolista leikkiä varten. Tutkimustulokset osoittavat sen, että päivähoidossa lapset tarvitsevat monenlaisia välineitä, jotta he voivat saada riittävästi kehitystään tukevia kokemuksia. Tutkimukset ovat osoittaneet myös, että alle neljävuotiaiden lasten leikkivälineiden tulisi olla pääsääntöisesti realistisia, lapsille tuttuja käyttöesineitä pienoiskoossa. On tärkeää, että lapsilla on valmiiden leikkivälineiden lisäksi myös materiaalia, jota voidaan käyttää monella tavalla korvaamaan esimerkiksi puuttuvia esineitä. (Mäntynen 1997, 51–52.) Jotta aikuiset pystyisivät rakentamaan rikkaan leikkiympäristön, täytyy heillä olla asiantuntemusta lasten leikin kehitysvaiheista ja leikkikulttuurista. Leikkiympäristöä luodessa otetaan huomioon lasten kulloisetkin kiinnostuksen aiheet. Lapset voivat osallistua ympäristön uudistamiseen ja ylläpitämiseen kykyjensä ja ikätasonsa mukaan. (Stakes 2005, 22.) Villivarsan päiväkodissa lasten kiinnostuksen kohteet otetaan huomioon, mutta lapset itse eivät konkreettisesti pääse osallistumaan ympäristön uudistamiseen, vaan aikuiset tekevät sen havaintojensa perusteella ja lasten toivomukset huomioidaan mahdollisuuksien mukaan.

Esineet eivät enää määrääkään leikkiä, vaan lapsen omat ideat. Päiväkodeissa usein rakennetaan valmiita leikinurkkauksia jotakin tiettyä leikkiä varten. Ne saattavat kuitenkin kahlita lasta ja ”tappaa” luovuuden ellei niitä saa itse purkaa ja rakentaa uudestaan aina sen mukaan mitä leikki-idea vaatii. Tiukkoja leikkiympäristöjä parempi vaihtoehto on, että lasten kanssa yhdessä valmistetaan ajoittain draaman näyttämöä. (Helenius ym. 2000, 147.)

Roolileikissä leikkiteemat laajenevat kotileikin ulkopuolelle, jos lapsilla on käytössään kotileikkiä laajempi välineistö, esimerkiksi välineistöä kauppaleikkiä varten. Useisiin roolileikkeihin lapset eivät tarvitse laisinkaan leikkivälineitä, vaan he tarvitsevat luvan käyttää ympäristön tavaroita, kuten tuoleja ja pöytiä. Leikin luovuus ilmenee siinä, kun lapsi osaa käyttää korvaavia välineitä. Päiväkodissa on hyvä ollakin puupalasia, tyhjiä purkkia ja laatikoita, joita lapset voivat leikeissään käyttää. Aikuisten vanhat käsilaukut, hatut ja mekot ovat kiva lisä roolileikkivälineistöön. Lapset eivät välttämättä osaa hyödyntää monikäyttöisiä materiaaleja, ellei heitä ohjaa niiden käyttöön. (Mäntynen 1997, 55.) Missä leikki otetaan vakavasti ja sitä pidetään tärkeänä, sille myös luodaan edellytykset: aikaa ja tilaa, henkistä ja aineellista leikkimateriaalia tarjotaan runsaasti lasten käyttöön. Hyvin suunniteltu leikkiympäristö on lapselle myös hyvä oppimisympäristö. (Kalliala 1999, 300.)

3.5 Leikin havainnointi

Aikuiset arvostavat leikkiä kuuntelemalla lapsia, mikä merkitsee sekä leikin havainnointia että kielellistä kommunikointia lasten kanssa. Aikuisten tulee ymmärtää leikin merkitys esimerkiksi kuvitellun kyvyn, sosiaalisten taitojen, kielen oppimisen ja liikunnallisten taitojen kannalta. Kasvattaja antaa tilaa myös lapselta lähteville hetkellisesti rajuillekin leikki-ideoille. (Stakes 2005, 21–22.) Kun lapsi leikkii, hän on tosissaan. Hänelle ei kannata nauraa, vaikka se olisikin sinun mielestä huvittavaa. Aikuinen voi pienilläkin eleillä, joko sytyttää tai sammuttaa leikin. Hänen kannattaa miettiä tarkoin suhtautumistaan leikkivään lapseen. (Hintikka 2004, 11.)

Lasten leikin havainnointi ja dokumentointi ovat hyvin tärkeitä leikkiin liittyvän ammatillisuuden toteuttamisessa. Havainnoimalla leikkiä, aikuinen saa ensiarvoisen tärkeää tietoa lapsen mielenkiinnon kohteista, vuorovaikutustaidoista ja lapsen leikin kehitysvaiheesta. Havainnoinnista saadun tiedon perusteella aikuinen voi muokata lasten leikkiympäristöä ja -välineistöä lasten leikin kehitystä tukevaksi. (Vähänen 2005, 69.) Leikkiessään lapsi kertoo omasta maailmastaan enemmän kuin mihin hän puhumalla pystyy leikin ulkopuolella (Parrila 2006).

4 TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA PITKÄKESTOISELLE LEIKILLE

Tässä luvussa käsittelemme Fröbelin, Piaget'n, Vygotskyn ja Caillois'n teorioita. Suomalaisen lastentarhatyön juurten katsotaan olevan tiukasti fröbeliläisessä kasvatustilassa. Fröbel painotti voimakkaasti työkasvatuksen merkitystä. Hän oli sitä mieltä, että työn tekeminen kasvattaa ja opettaa enemmän kuin koulussa luokahuoneessa istuminen. Leikkiä Fröbel piti tärkeimpänä oppimisvälineenä ja lapsen elämän pääsisältönä. (Åsvik 1999, 10.)

Piaget painottaa oppimisessa sitä, että lapsella ei ole valmiita perittyjä kykyjä, vaan hän hankkii tietoa ympäristöstään kognitioiden, kuten havaintojen, kielen ja muistin kehityksen avulla. Piaget jakaa lapsen kehitysvaiheet neljään vaiheeseen, joissa edellisen vaiheen toimintojen oppiminen on edellytys uuteen vaiheeseen siirtymiselle. (Nurmi ym. 2006, 19.)

Vygotsky painottaa, että lapsen kehitys sekä oppiminen ja opetus pitää nähdä yhteenkuuluvina. Vygotskyn mukaan lapsen kehityksessä ja osaamisessa on erotettavissa kaksi tasoa: nykyinen, jo saavutettu kehitystaso sekä mahdollisen kehityksen taso, jonne lapsi yltää vuorovaikutuksessa aikuisen tai osaavamman kaverin kanssa. Näiden kahden tason välisestä erosta Vygotsky käyttää lähikehityksen vyöhyke -käsitettä. (Vähänen 2004, 44.)

Roger Caillois määrittelee leikin toiminnaksi, joka on vapaaehtoista, ennakoimattomaa, tuottamatonta, säännönmukaista ja kuvitteellista. Niinpä Caillois on jaotellut leikin neljään peruskategoriaan: kilpailuleikkeihin (agon), sattumaleikkeihin (alea), kuvitteluleikkeihin (mimicry) ja huimausleikkeihin (ilinx). (Kalliala 1999, 40.)

4.1 Leikin merkitys Fröbelin teoriassa

Saksalaisen Friedrich Fröbelin (1782–1852) mukaan lapselle tuli lastentarhassa luoda mahdollisimman luonnonmukainen kasvuympäristö. Leikkiä pidettiin jo tuolloin lapsuusiän oppimistapana. Koulumaisesta opettamisesta oltiin sitä mieltä, että se jättää lapseen vaurioita. (Åsvik 1999, 10.) Fröbel ylisti leikkiä.

Leikki on lapsen kehityksen korkein aste tällä iällä, sillä se on lapsen sisäisen elämän vapaa ilmaus. Siinä ovat kaiken hyvän lähteet. Lapsesta, joka leikkii utterasti, omatoimisesti, hiljaa, voimakkaasti, kestävyydellä aina ruumiilliseen väsymykseen asti, tulee varmaan kyvykäs, utttera niin toisten kun oman hyväksi uhrautuva ihminen. (Karppinen, Puurula & Ruokonen 2001, 57.)

Fröbelin mukaan leikki on tärkein oppimisväline ja lapsen elämän pääsisältö. Leikki itsessään oli kasvattavaa ja kehittävää: lapsi voi leikin kautta ilmaista itseään. (Kalliala 2003, 184.) Aikuisen tuli puuttua lapsen leikkiin mahdollisimman vähän. Aikuisen tuli olla ”sisäisesti aktiivinen, mutta ulkoisesti passiivinen”. Leikkiessään lapsi oppii elämään liittyviä taitoja. (Niiranen & Kinos 2001, 64, 66.) Fröbel vaati vanhempia pitämään huolta siitä, että lapsilla oli mahdollisuuksia luoviin leikkeihin. Hänen mielestään leikki ei ollut oppimisen vastakohta, vaan päinvastoin hän näki leikin katkeamattomana oppimisena, joka tapahtuu elävässä elämässä ja saa tästä aineksensa. (Helenius 2001, 51–52.)

Fröbelin filosofiassa ja pedagogiikassa keskeisimpiä käsitteitä oli luonnonläheinen kasvatus. Luonto oli Fröbelin mukaan suuri kasvatuksen oppikirja, jonka Jumala oli antanut ihmiselle. Luontoa tarkkailemalla ja sen yhteydessä eläen ihminen oppii ja kasvaa, oli Fröbelin ajatus. Luonnonläheiseen kasvatukseen kuuluvat Fröbelin filosofian kolme peruskäsitettä: Jumala, ihminen ja luonto. (Jerkku i.a.)

Fröbelin mielestä ”leikkirikas” lapsuus on avuksi syvälliselle ja laajalle koko elämän kestäväälle oppimistaitojen kehittymiselle. Rikas leikki auttaa lasta kohtaamaan vaikeuksia, suruja ja haasteita. Se johdattaa lasta myös omatoimisuuteen. Fröbel katsoi jo 1800-luvulla, että leikki on lapsen tärkein ja henkisin toiminnan muoto. Leikki auttaa lasta luomaan suhteet itseensä, muihin ja koko

maailmaan. (Bruce 2004, 13.) Vapaan leikin käsite liitetäänkin usein Fröbeliin. Leikki on keskeisessä asemassa Fröbelin pedagogiikassa.

4.2 Leikin merkitys Piaget`n teoriassa

Opinnäytetyömme kohteena ovat 3–5-vuotiaat lapset. Piaget`n (1896–1980) konstruktivistisen teorian mukaan (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 163–164.) tämänikäiset lapset elävät konkreettisten operaatioiden kautta, joka on symbolisen leikin toinen vaihe. Tämän vaiheen leikkeihin sisältyy kolme uutta ominaisuutta lapsen edellisiin kehityskausiin verrattuna: leikillisten yhdistelmien järjestelmällisyys, todellisuuden tarkka jäljittely ja kollektiivinen symbolismi. Järjestelmällisyys näkyy siinä, että leikeistä rakennetaan kestoltaan suhteellisen pitkiä tapahtumaketjuja, joissa toiminnot seuraavat loogisesti toisiaan. Todellisuuden tarkka jäljittely näkyy lasten valitsemisissa esineissä. Ne ovat realistisia ja niissä kiinnitetään huomiota materiaalisten yksityiskohtien todenmukaisuuteen. Kollektiivista symbolismia, yhteisleikkiä, luonnehtii roolien eriytyminen, niiden vastavuoroisuus ja niistä sopiminen. Symbolileikki antaa lapselle mahdollisuuden symbolisesti elää uudelleen omaa elämäänsä, assimiloida elämänsä eri aspekteja eli selvittää päivittäisiä konfliktejaan sekä toteuttaa täyttymättömiä toiveitaan. Assimilaatiota kuvaa jatkuvuus ja pysyvyys, kun siinä tieto liitetään osaksi aiempaa tietoa (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 161.)

4.3 Leikin merkitys Vygotskyn teoriassa

Vygotskyn (1896–1934) kehitystä selittävän kulttuurihistoriallisen teorian mukaan muodoltaan sosiaalinen ja ulkoinen eli näkyvä toiminta muuttuu aktiivisen omaksumisprosessin kautta sisäiseksi, yksilölliseksi henkiseksi toiminnaksi. Sen takia kaikki lapsen sosiaalinen tieto on alkuperältään sosiaalista sisäistyen ja yhdistyen lapsen kognitiivisen organisaation kokonaisuuteen. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 165.)

Vygotskyn teoriaa kehityksestä pidetään myös kasvatuksen teoriana. Vygotsky painottaa, että lapsen kehitys sekä oppiminen ja opetus pitää nähdä yhteenkuuluvina. Kasvatus ja opetus ovat sosiaalisia keinoja järjestää lapsen toiminnassa sellaisia tilanteita, jotka tuottavat kehitystä. Ja kun kasvatus kulkee kehityksen edellä, se saa aikaan kehitysprosesseja, jotka sijaitsevat lapsen lähikehityksen vyöhykkeellä. Leikin ja kehityksen suhdetta voidaan verrata opetuksen ja kehityksen suhteeseen, koska leikki opetuksen tavoin luo lapselle lähikehityksen vyöhykkeen. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2001, 166–168.)

Vygotskyn mukaan lapsen kehityksessä ja osaamisessa on erotettavissa kaksi tasoa: nykyinen, jo saavutettu kehitystaso, jossa lapsi kykenee itsenäisesti toimimaan ja selviytymään annetuista tehtävistä, sekä mahdollisen kehityksen taso, jonne lapsi yltää vuorovaikutuksessa aikuisen tai osaavamman kaverin kanssa. Näiden kahden tason välisestä erosta Vygotsky käyttää lähikehityksen vyöhyke -käsitettä. (Vähänen 2004, 44.)

4.4 Leikin merkitys Caillois´n teoriassa

Roger Caillois (1913–1978) määrittelee leikin toiminnaksi, joka on vapaaehtois-ta, ennakoimatonta, tuottamatonta, säännönmukaista ja kuvitteellista (Kalliala 2004, 4). Hän on jaotellut leikin neljään peruskategoriaan: kilpailu (agon), satuma (alea), kuvittelu (mimicry) ja huimaus (ilinx). Leikki ei välttämättä kuulu selvästi johonkin näistä neljästä kategoriasta, vaan se saattaa sisältää elementtejä useammastakin ryhmästä. (Katainen 2004, 254.)

Caillois painottaa eritoten leikin vapautta ja osallistumisen vapaaehtoisuutta. Kilpailu kuuluu hyvin olennaisena osana moniin leikkeihin. Lapset haastavat toisiaan muun muassa siinä, kuka pystyy hyppimään kauemman aikaa yhdellä jalalla. Kilpailun vaikuttimena on voittaminen. Kilpailuun osallistuminen vaatii harjoittelua, tarkkaavaisuutta, itsekuria ja voitontahtoa. Kilpailussa sattumanvaraisuus on juuri se tekijä, johon leikin mielenkiinto perustuu. Kilpailussa voittaa se, joka kukistaa vastustajan. Kilpailijalla on aitoa halua ja tahtoa voittaa. (Kalliala 1999, 42.)

Alea on latinankieltä ja tarkoittaa arpaa ja noppapeliä. Sattuma voidaan katsoa olevan kilpailun vastakohta. Sattuma pelissä voittaa se, jolla on tuuria eli onni suosii. (Silvennoinen 2004, 14.) Esimerkki lasten aleasta on leikinlaskurut. Ne toimivat sattuman välikappaleena. Leikinlaskurulla ratkaistaan kuka jää kiinniottajaksi: kohtalon sormi ratkaisee. (Kalliala 1999, 96.)

Kuvitteluleikki vaatii tilapäistä sitoutumista kuvitteelliseen maailmaan. Lapsi matkii aikuisten maailmaa ja muuttuu kuvitteelliseksi henkilöksi ja käyttäytyy sen mukaisesti. Hän eläytyy rooliinsa esittääkseen jotakin muuta mitä todellisuudessa on. Kuvitteluleikissä jäljitellään usein todellista maailmaa hyvinkin tarkasti. (Katainen 2004, 254.)

Caillois´n viimeinen leikin peruskategoria kattaa leikit, joissa tavoitellaan huimauksista. Näissä leikeissä halutaan tuottaa ”huimauksellinen” tunne. Jokainen lapsi tietää, että tarpeeksi kauan pyörimällä saa päänsä sekaisin. Monet lapset toimivat näin huvikseen, tavoitellakseen mielihyvää. Huimauks-leikit syntyvät spontaanisti, jopa yksi osuva repliikki saattaa muuttaa leikin huimauksen suuntaan. Aikuisen on tärkeä kyetä erottamaan toisistaan yleinen levottomuus ja huimauksen tavoittelemisen. (Kalliala 1999, 46, 145–148.)

4.5 Aikaisempia tutkimuksia leikistä

Marjatta Kalliala on ollut Suomessa tiennäyttäjänä leikkitutkimuksessa väitöskirjallaan ”Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä”. Väitöskirjan mukaan lapset osaavat hakea leikeilleen ajan ja tilan, joka on täynnä leikkiä. Aikuinen, joka ymmärtää lasta ja hänen leikkiään, voi rikastuttaa lapsen leikkiä (Kalliala 1999, 295, 297.) Lasten leikin riemut rikastuttavat myös aikuisen työpäivää. Kallialan mukaan niin yhteiskunnallisista kuin kulttuurisista muutoksista jää aina jälki lasten leikkikulttuuriin. Lasten leikkikulttuuri heijastaa aikansa ilmiöitä. Lapsi leikkii näkemäänsä ja kokemaansa, sitä mikä hänelle on tärkeää. Lapsi käsittelee leikeissään mieltä askarruttavia asioita. (Spåre 2009 10.) Nykyisin kaikki toiminta on katkelmallista, niin myös leikit ovat lyhytkestoisia. Monesti leikit loppuvat ennen, kuin ne ehtivät kunnolla edes alkaakaan, ja harvoin leikki kehittyy pitkäkes-

toiseksi. On lapsia, jotka eivät koskaan tempaudu virran vietäväksi. (Kalliala 1999, 298.)

Taina Kyrönlampi-Kylmänen on tehnyt tutkimuksen, joka on otteeltaan eksistentiaalis-fenomenologinen, ja sitä ohjaa holistinen ihmiskäsitys. Eksistentiaalis-fenomenologisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, joka kuvaa tutkittavan kokemuksia sellaisina, kuin ne hänelle itselleen ilmenevät (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 63). Kyrönlampi-Kylmänen on tutkinut väitöskirjassaan ”Arki lapsen kokemana” suomalaisen 5–7-vuotiaan lapsen kokemusta arjesta ja sitä, mitkä asiat hänelle ovat tärkeitä arkipäivän rakentumisessa. Tutkimuksen mukaan aikuisen tulisi kiinnittää huomiota lapsen mahdollisuuteen leikkiä omassa tahdissaan. Lapsen maailma täyttyy leikistä, ja hänen suurimmat ilot ja riemun hetkensä syntyvät siitä. Lapsen vuorottelu päiväkodin ja kodin välillä saattaa johtaa siihen, että omaehtoiselle leikkimiselle ei jää riittävästi aikaa. Päiväkodissa toiminnan suunnittelussa tulisikin ottaa huomioon se, että lapselle jäisi aikaa leikkiä omassa tahdissaan saman ikäisten lasten kanssa. Aikuinen oppii tuntemaan lastaan paremmin, kun hän heittäytyy leikkiin mukaan lapsen kanssa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 190–192.)

Askola-Vehviläisen (1987) tutkimuksen mukaan lapsilla on liian vähän yhtäjaksoista omaehtoista leikkiaikaa ottaen huomioon, että leikki on päiväkotikäisen lapsen päätoimintaa. Leikkiaika oli hyvin usein jakaantunut useaan ajankohtaan päivän kuluessa. Tutkimuksessa havaittiin, että toiminta- ja opetustuokiot olivat pitkäköjiä, joten leikkitoiminnalle jäi vain vähän aikaa. Tutkimusryhmien keskimääräinen leikkiaika jäi vain 35 minuuttiin. Esimerkiksi roolileikki vaatii runsaasti aikaa, koska leikki täytyy organisoida, lasten on päästävä leikkiin sisälle ja sovittava leikki-ideasta ja lopuksi vielä siivottava leikit. Tällaisesta tehtävästä lapsi ei selviydy reilussa puolessa tunnissa. (Helenius 1993, 90–91.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyömme tarkoituksena on perehtyä lasten pitkäkestoisen leikin edellytyksiin vuorohoitopäiväkodissa. Opinnäytetyössämme käytetään laadullista tutkimusmenetelmää. Mielestämme laadullinen tutkimus on paras menetelmä työlemme, koska sen avulla voimme saada haluamaamme arjen faktatietoa. Näin ollen ajattelemmme, että laadullinen tutkimus ja avoin teemakysely Villivarsan henkilökunnalle avoimin vastauksin on parhaimpia keinoja saada haluamaamme tietoa.

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Päiväkoti Villivarsan työyhteisössä haluttiin kehittää pitkäkestoista leikkiä. Villivarsan aikuisten esille nostamia kysymyksiä olivat: Miten päivähoidon aikuiset voivat varmistaa, että päivä ei ole lapselle liian ohjelmoitu ja että leikkimiseen jää tarpeeksi aikaa? Millä muilla keinoin aikuinen voisi mahdollistaa lasten pitkäkestoisen leikin? Kuinka päiväkodissa saataisiin leikille enemmän aikaa? Voisiko Villivarsan henkilökunta kehittää joitakin uusia käytäntöjä, että leikki saisi jatkoa?

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

- Miten aika, tila ja leikkivälineet mahdollistavat pitkäkestoisen leikin päiväkotiki Villivarsassa?
- Miten aikuinen ohjaa lasten leikkiä päiväkotiki Villivarsassa?
- Miten lapsi voi vaikuttaa omaan leikkiinsä päiväkotiki Villivarsassa?
- Miten pitkäkestoisen leikin mahdollistamista voisi kehittää päiväkotiki Villivarsassa?

Opinnäytetyön pitkän aikavälin tavoitteena on, että pitkäkestoinen leikki mahdollistuisi päiväkotiki Villivarsan arjen toimintamuotona. Pyrimme tukemaan varhaiskasvatustyötä viemällä opinnäytetyömme tutkimustuloksineen päiväkodin henkilöstölle ja esittelemällä sen kasvatukseen osallistuville henkilöille toukokuussa

2011. Tarkoituksenamme on, että keskustelu pitkäkestoista leikkiä tukevista ja estävistä asioista jatkuisi päiväkotiviillivarsan kasvatustehtäviin osallistuvien aikuisten kesken ja työmme auttaisi heitä saamaan uusia ideoita pitkäkestoisen leikin mahdollistamiseen päiväkodissaan.

5.2 Toimintaympäristö

Päiväkotiviillivarsa on vuorohoitopäiväkotivi. Vuorohoidolla tarkoitetaan päivähoitoa, joka kattaa vuoden kaikki päivät eri vuorokaudenaikoina. Yhteiskunnassamme on siirrytty yhä epätyypillisempiin työaikoihin ja myös pätkätyöt ovat lisääntyneet. Samalla myös lasten iltai-, yö- ja viikonloppuhoidon tarve on lisääntynyt. (Öhman 2004, 20–21.) Esimerkiksi Viillivarsassa yksittäisen lapsen hoitoajan pituus voi olla jopa 28 tuntia, jos hän on ollut yöhoidossa tai vastaavasti hoitoaika voi olla muutama tunti illassa. Vuorohoidon tarkoituksena on vastata työelämän ja yhteiskunnan tarpeisiin. Se on hyvä vaihtoehto sellaisille vanhemmille, joiden työolot tai opiskelu vaativat lapsen päivähoitoa poikkeuksellisin aikoina. (Luttinen 2006, 7.)

Päiväkotiviillivarsassa on kaksi ryhmää, joissa on yhteensä kolmekymmentä 1–5-vuotiasta lasta. Viillivarsan toiminta-ajatuksena on tarjota kodinomaisessa ympäristössä lapsen yksilöllistä sekä turvallista hoitoa siihen vuorokauden aikaan, kun perheet sitä tarvitsevat. Viillivarsan toiminnan taustalla vaikuttavat yhteisesti pohditut arvot: turvallisuus, yksilöllisyys, avoimuus ja toisen huomioon ottaminen. (Viillivarsa 2010.)

Päiväkotiviillivarsan organisaatiossa sen ylläpitäjänä toimii Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Uudenmaan piirin Suvelan yhdistys r.y. (Liite 1). Yhdistyksen tehtävänä on valvoa ja kehittää päiväkodin toimintaa Espoon kaupungin sivistystoimen kanssa solmitun ostopalvelusopimuksen linjojen mukaisesti sitoutuen alueen yhteisiin tulostavoitteisiin. Päiväkodin toiminnan tulee olla linjassa keskusjärjestön kanssa sääntöineen ja toimintatapoineen, mutta taloudellisesti ja oikeudellisesti Suvelan Yhdistys r.y. on itsenäinen yhdistys. Ostopalvelusopi-

muksen myötä Espoon kaupungin ja Espoon keskuksen visio, toiminta-ajatus ja arvot vaikuttavat suoraan päiväkodissa tehtävään työhön. (Villivarsa i.a.)

Villivarsa sijaitsee kerrostalon kahdessa ensimmäisessä kerroksessa. Tila muokattiin päiväkoti käyttöön vuonna 1996. Sokkeloisia tiloja yhdistävät mm. kapeat kierreportaat, eivätkä kaikki tilat ole mahdollisia valvoa kokoaikaisesti niiden erillään olon vuoksi. Ennen päiväkotikäyttöä tilat olivat olleet taloyhtiön toimistotiloja. Päiväkoti käyttöön tilat ovat epäkäytännölliset. (Nohynek 2010.)

Päiväkodissa toimii hallinnollisena johtajana sosiaalikasvattaja, yksi lastentarhanopettaja kumpaakin talossa toimivaa päivähoitoryhmää kohti, toinen on koulutukseltaan lastentarhanopettaja ja toinen sosionomi (AMK), seitsemän lastenhoitajaa, joista suurin osa on lähihoitajan koulutuksen saaneita, mutta joukosta löytyy myös lasten ja nuorten erityisohjaaja sekä lastenohjaaja. Lisäksi Villivarsassa on kolme osa-aikaista lastenhoitajaa, yksi keittiötyöntekijä ja siivooja. Suurin osa henkilökunnasta on iältään nuoria, hieman yli 20 -vuotiaita ja henkilökunta on monikulttuurinen. Lastenhoitajat toimivat omahoitajina ja ryhmän lastentarhanopettajan tehtävänä on tukea omahoitajia heidän työssään. (Villivarsa i.a.)

Lapsen tulee kokea, että hänellä on turvallisia aikuisia ympärillään. Lapselle on erittäin tärkeää saada aikuisen hyväksyntä ja arvostus leikkiessään. (Hintikka 2004, 29.) Kokonaisvaltainen perusturvallisuuden tunne on edellytys lapsen tasaiselle kehitykselle. Turvallisessa ympäristössä lapsi uskaltaa olla oma itsensä, opetella ja yrittää uudelleen. Villivarsassa turvallista tunnetta luodaan perinteisin hellyyden ja sylin keinoin. Turvallisuutta luo myös aina samanlaisena toistuva päiväjärjestys, yhteisesti sovitut ja johdonmukaiset säännöt sekä rauhallisella ilmapiirillä. Kokonaisvaltaisen turvallisuuden tunteen luominen koskettaa myös iltoja ja öitä. Päiväkodissa työskentelee vakinainen yöhoitaja, joka yhteisesti sovitulla, samanlaisilla toimintatavoilla luo tutun ja turvallisen ilmapiirin myös öisin. (Villivarsa 2010.)

Lapselle tarjotaan mahdollisuus olla oma itsensä ja tuetaan häntä yksilöllisessä kasvussa ja kehityksessä. Toiminnassa huomioidaan jokaiselle lapselle asetetut

yksilölliset, herkkyyskaudet huomioonottavat tavoitteet, jotka kirjataan lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Myös vanhempien toiveet lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon keskustellen yhteispalavereissa vanhempien kanssa. Villivarsassa aikuiset arvostavat ja pitävä leikkiä erittäin tärkeänä. Perjantaisin on lelu/leikkipäivä, jolloin jokainen lapsi saa tuoda kotoaan yhden oman lelun. Päiväkodissa pidetään myös koko talon yhteisiä leikkipäiviä, joihin osallistuu myös pienten puolen lapset ja aikuiset. Leikkipäivänä päiväkotiki on varustettu erilaisilla leikkipisteillä ja leikkiympäristön luomiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. (Villivarsa 2010.)

Päiväkodissa toimii omahoitajajärjestelmä, missä jokaisella lapsella on osoitettu omahoitaja. Tämä nimetty hoitaja vastaa pääosin lasta koskevista asioista, kuten suunnitelman teosta, yhteistyöstä vanhempien sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. Joustavan yhteistyön kannalta niin henkilökunnan ja vanhempien välillä kuin päiväkodin henkilökunnan sisäinen avoimuuden periaate on tärkeää. Päivittäin lapsen päivästä kerrotaan hakijalle ja asiat otetaan puheeksi, kun siihen on tarvetta. Päiväkodin sujuvan, arkisen toiminnan kannalta tiimin jäsenten välinen avoimuus on koettu tärkeäksi. Viikoittaisissa tiimipalavereissa pääsee pohtimaan kaikki yhdessä ne kysymyksen, jotka vaativat yhteisen päätöksen. Yksilöllisyyden yhtenä tärkeänä osa-alueena on lapsilähtöisyys. Villivarsassa se tarkoittaa lasten ajatusten ja ideoiden toteuttamista ja huomioonottamista. Lapsen mielipiteiden hyväksymisen myötä lapset saavat onnistumisen kokemuksia, kehittävät ajatteluaan ja mielikuvitustaan. Eri kulttuureista tulevat lapset ovat päiväkodin rikkaus. Heidän tapansa puhua, toimia ja olla mukana päiväkodin arjessa otetaan huomioon antamalla aikaa sopeutumiseen, toisten tarkkailuun ja tukemalla heidän omaa yksilöllisyyttään. (Villivarsa i.a.)

Yhteiskunnan tehtävänä on tarjota perheille heidän tarvetta vastaavaa laadukasta vuorohoitoa (Luttinen 2006, 7). Espoon kaupungin päivähoiton mukaan vuorohoidossa halutaan tarjota lapselle monipuolista päivähoitoa, kasvatusta ja opetusta. Lapsen perusturvallisuuden luomiseen sekä viikko- ja vuorokausirytmien hahmottamiseen halutaan kiinnittää erityistä huomiota. (Espoon kaupunki i.a.)

Päivähoitolaki (1973/36) on määritellyt sen, että kunta huolehtii lasten vanhempien tai muiden huoltajien saamasta päivähoitopalveluista sinä vuorokauden aikana ja siinä muodossa, kuin he sitä tarvitsevat. Päivähoitolain 11 pykälässä sanotaan, että lasten päivähoitoa tulee saada joko kunnan järjestämänä tai valvomana siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. (Päivähoitolaki 1973/36)

Lastenhoitaja Pia Pokkinen työskentelee Porilaisessa vuorohoitopäiväkodissa. Hänen mukaansa vuorohoitopäiväkodissa toiminta on kodinomaisempaa kuin tavallisessa päiväkodissa. Vuorohoidossa joudutaan aivan käytännön syistä joustamaan lapsen yksilöllisyyden ja perheen tilanteen mukaan. Muun muassa päiväunet nukutaan yksilöllisemmän aikataulun mukaan ja iltoja vietetään niin kuin oltaisiin kotona. Hoito vuorohoitopäiväkodissa on räätälöidymppää ja enemmän lapsen tarpeista lähtevää. (Helminen 2011, 3–4.)

5.3 Aineiston hankinta

Opinnäytetyömme aihe pitkäkestoisen leikin mahdollistaminen vuorohoitopäiväkodissa syntyi syksyllä 2009. Aihe lähti työelämätahosta liittyen halukkuuteen leikin kehittämisessä vuorohoitopäiväkodissa, jossa toinen tämän työn tekijöistä työskentelee. Meillä molemmilla on pitkäaikainen kokemus varhaiskasvatuksesta. Yhteisymmärrys opinnäytetyön aiheen tärkeydestä ja mahdollisuus yhteistyöhön vahvistui työtä alustavissa keskusteluissamme. Koimme molemmat kyseessä olevan aiheen tärkeäksi myös ammatillisen kasvun kannalta. Aloitimme teorian tiedon hankkimisen leikin kehityksestä ja sen merkityksestä 3-5-vuotiaan lapsen kehitykselle, koska tämän ikäiset lapset ovat erityinen kiinnostuksen kohteemme opinnäytetyössämme. Tutustuimme lähdekirjallisuuteen erilaisista tutkimusmenetelmistä ja etsimme tietoa aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista pitkäkestoisesta leikistä.

Teimme opinnäytetyön tutkimussuunnitelman keväällä 2010 ja haimme tutkimuslupaa päiväkotia Villivarsan esimieheltä, jonka kanssa myös allekirjoitimme sopimuksen opinnäytetyhteistyöstä saman vuoden kesäkuussa. Sopimuksen

liitimme myös tutkimussuunnitelmamme. Saatuamme tutkimuslupaamme myönteisen päätöksen, ryhdyimme suunnittelemaan avoimen teemakyselyn runkoa (Liite 2). Kun olimme keskustelleet päiväkodin esimiehen kanssa, tulimme siihen tulokseen, että yksilöhaastattelut tulisivat viemään niin runsaasti aikaa, että päädyimme laatimaan avoimen teemakyselyn henkilökunnalle. Suunnittelimme kysymyksiä pitkään ja suunnittelussa otimme huomioon työn kehittämistehtävän. Kysymykset hyväksyttiin opinnäytetyömme ohjaajilla ja ryhmässämme olevilla ryhmäläisillä syksyllä 2010. Tämän jälkeen testasimme kysymykset kahdella ystävällämme. Toinen avoimen teemakyselyn testaajista oli kasvatustalan ammattilainen, toinen ei. Kysymysten testaaminen oli tarpeellinen, koska toinen testaajista huomasi joitain päällekkäisyyksiä kysymyksissä ja tarvitsi vaihtoehtokysymyksen ohjeistuksen täsmentämistä. Testaajista kasvatustalan ammattilainen oli lukenut kysymykset etukäteen kertaalleen ja sen jälkeen hän oli lukenut ne uudestaan samalla vastaten kysymyksiin. Hän piti kysymyksiä selkeinä ja oli vastannut niihin alle tunnissa. Testaajat ehdottivat myös vastaamisen mahdollisuutta sähköisesti. Avoin teemakysely todettiin toimivaksi pienten korjailujen jälkeen, joten emme tehneet mainittavia muutoksia siihen.

Toteutimme syksyllä 2010 päiväkotit Villivarsan kymmenelle hoito- ja kasvatustehtävissä toimiville henkilöille avoimen teemakyselyn, johon pyysimme avoimia vastauksia. Avoin teemakyselyrunko oli jaettu viiteen teema-alueeseen. Näitä olivat päiväjärjestys, leikkitilat, leikkivälineet, leikin ohjaus ja leikki. Lisäksi vastaajat saivat määrittellä numeroin 1–4 itselle tärkeintä toimintatapaa kasvatustalossa ja ohjaustehtävässä lasten kanssa sekä pohtia pitkäkestoisen leikin kehittämisen mahdollisuuksista Villivarsassa. Kukin vastaamiseen osallistunut henkilö sai vastata oman mielipiteensä mukaan sähköisesti tai paperiversioon käsin kirjoittamalla. Aineistonkeruuseen käytettiin aikaa kaksi viikkoa. Vastaajat saivat ajoissa ennen vastaushetkeä saatekirjeen ja avoimen teemakyselyn tutustumista varten.

Kun avoimet teemakyselyn vastaukset oli palautettu meille takaisin, sovimme vielä osallistujien pyynnöstä yhteisestä tapaamisesta, jossa voitaisiin avata niitä kohtia, jotka oli jätetty tyhjäksi tai joihin kysymyksiin vastaajat muuten halusivat tarkennusta. Kysymykset, joihin palattiin, olivat:

- Kuinka paljon teillä on varattu aikaa kerrallaan leikkimiseen aamupäivälä/iltapäivällä?
- Mitkä päiväkodin toiminnot estävät leikkutilaksi sopivan tilan käytön päivän aikana?
- Tapahtuuko teillä havaintojesi mukaan leikkivälineiden käytön rajoittamista kasvattajien taholta?
- Oletko omassa työssäsi kokenut ongelmia leikkiin liittyvissä järjestelyissä (aika, tilat, välineet)?
- Jos olet kokenut ongelmia, niin minkälaisia ne ovat olleet?
- Jos teillä ohjataan lasten leikkiä, niin millä tavalla?
- Miten teillä mahdollistetaan lapselle yksin leikkiminen?
- Onko lapsiryhmässä käytössä jokin lapsen leikin havainnointi- ja/tai dokumentointimenetelmä?
- Jos teillä on käytössä jokin lapsen leikin havainnointi- ja /tai dokumentointimenetelmä, niin mikä/mitkä?

Tapaamisessa piti alun perin olla kaikki työntekijät läsnä, mutta henkilökuntaa oli sairaana ja läsnä oli vain noin puolet koko henkilökunnan määrästä. Poissaolijoiden joukossa olivat muun muassa ne aikuiset, joiden kotikieli on joku muu kuin suomi, mikä saattoi vaikuttaa myös tapaamisen keskustelun kulkuun. Nimitäin paikalla olleet aikuiset eivät löytäneet paljoakaan tarkennettavia kohtia kysymyksistä. Ainoastaan havainnointi- ja dokumentointikysymykset aiheuttivat pohdintaa. Päiväkodin aikuiset keskustelivat keskenään siitä, mikä kukin katsoi olevan havainnointi- tai dokumentointiväline. Paikalla olevat keskustelijat olivat sitä mieltä, että kaikille Villivarsan aikuisille ei vielä ole tullut varhaiskasvatuksen terminologia tutuksi, johtuen ehkä nuoresta työiästä tai kielellisistä syistä. Keskusteluvaihe oli meidän mielestämme mielenkiintoista ja erittäin mieluisaa, koska siinä tuli hyvin esiin henkilökunnan halukkuus pitkäkestoisen leikin mahdollistavien asioiden kehittämiseen ja opinnäytetyömme hyödyntämiseen. Se antoi meille uutta intoa aiheen tarkasteluun.

5.4 Metodina laadullinen tutkimus

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä on toimiva silloin, kun lähtökohtana on haluta arjen faktatietoa tai halua ymmärtää ihmisten toiminnan taustalla vaikuttavista uskomuksista, haluista, ihanteista ja käsityksistä (Vilka & Airaksinen 2003, 63). Laadullisella tutkimuksella pyritään myös selvittämään mielipiteitä, ihmisten kokemuksia ja ajatuksia. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään siihen, että asiaa tutkitaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja tutkimuksen tehtävä kuvaa todellista elämää. Laadullisella tutkimuksella on tarkoituksena löytää ja paljastaa uusia asioita, eikä vain todentaa jo aiemmin tutkittua. Laadullisen tutkimuksen valinneet henkilöt luottavat enemmän muun muassa omiin havaintoihinsa kuin mittausvälineillä hankittuun tietoon. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157, 160.)

Avointen kysymysten huonona puolena on se, että niihin voidaan jättää vastaamatta tai vastaukset voivat olla ylimalkaisia tai epätarkkoja (Aaltola & Valli 2010, 126). Aineistonkeruun kuluessa voidaan joutua tarkistamaan tutkimussuunnitelmaa tai tutkimusongelman asettelua. (Hirsjärvi ym. 2007, 160).

5.5 Aineiston analyysi

Litteroinnilla tarkoitetaan aineiston kirjoittamista puhtaaksi sanasanaisesti. Litterointi voidaan tehdä joko koko kerätystä aineistosta tai valikoiden esimerkiksi teemojen perusteella. (Hirsjärvi, ym. 2004, 210.)

Tehtäessä avoin kysely on yhtenä etuna se, että vastauksista voi löytyä hyviä ideoita. Toinen hyvä asia on se, että vastaustavasta voi saada selville perusteellisen mielipiteen. Laadullinen tarkastelu tulee hyvin kysymykseen avointen kysymysten analysoimisessa. Tällöin teemoittelu on hyvä apukeino. (Aaltola & Valli 2010, 126.)

Koska toteutimme aineiston keräyksen avoimena teemakyselynä, käytimme aineiston analysoinnissa saman rungon teemoja. Teemoittelu toimi analyysivai-

heessa apuna vastauksia läpikäydessämme ja aineistoa jäsentäessämme. Kumpikin meistä luki kaikki vastaukset läpi kertaalleen. Sen jälkeen toinen meistä keräsi ja kirjasi vastaukset yhteen autenttisina eli sanatarkasti siten, kuin haastatteluihin oli vastattu ja teemakohtaisesti. Toinen kirjasi vastaukset sen jälkeen tutkimuksen tuloksiksi. Vastauksista nostettiin esiin keskenään samankaltaisia ja toisistaan eroavia mielipiteitä ja havaintoja asioista. Niiden merkitsemisessä käytettiin erilaisia lyijykynällä merkittyjä koodeja. Kysymys, jos saisit vapaat kädet, kuinka kehittäisit ennen kaikkea pitkäkestoista leikkiä päiväkodis-
sanne, avattiin keräämällä vastauksista samanaiheiset ideat samalla värillä. Yhteensä aihealueita kertyi viisi. Numerointikohta itselle tärkeimmistä toimintatavoista avattiin nostamalla esiin ne vaihtoehdot, jotka oli sijoitettu ensimmäiselle, toiselle, kolmannelle ja neljännelle sijalle. Sen jälkeen laskimme vielä, mitkä vaihtoehdot olivat saaneet ensimmäiseksi ja toiseksi eniten mainintoja. Yksi vastaajista oli ymmärtänyt kysymyksen niin, että oli valinnut enemmän kuin yhden vaihtoehdon kustakin kohdasta.

5.6 Eettisyys ja luotettavuus

Toteutimme avoimen teemakyselyyn osallistumisen nimettömänä, jotta se maldaltaisi kynnystä vastata rohkeasti oman näkemyksen mukaan. Vastaamiseen osallistuminen oli myös vapaaehtoista. Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan laadullisen kuten muunkin ihmistutkimuksen eettisyys perustuu viime kädessä siihen että kysymysten tekijä noudattaa ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta. On mietittävä, mitä hyötyä tai haittaa osallistujille on, miten heidän yksityisyytensä ja aineiston keruun luottamuksellisuus turvataan ja miten ollaan johdattamatta osallistujia harhaan. Jokaiselle osallistujalle pitää antaa riittävä informaatio aineiston keruun luonteesta ja tavoitteesta sekä korostettava vastaamisen vapaaehtoisuutta. Tietojen käsittelyssä kaksi keskeistä käsitettä ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti. (Eskola & Suoranta 2000, 56.) Tutkimuksen kannalta anonymiteetin säilyttämisellä on etuja. Tutkijan on helpompi käsitellä aineistonsa mahdollisesti arkojakin asioita, pelkäämättä, että hän aiheuttaisi haittaa tutkittavalleen. (Mäkinen 2006, 114.) Yksityisyyden suoja on perustuslaissa suojattu oikeus ja myös tutkimuseettisesti erittäin tärkeä periaate. Periaatteiden

tarkoituksena on pyrkiä sovittamaan yhteen luottamuksellisuuden ja tieteen avoimuuden periaate. Eettisyyteen kuuluu mahdollinen tulosten väärinkäyttö. (Tampereen yliopisto 2011.)

Litteroimme avoimen teemakyselyn vastaukset sanatarkasti, varmistaaksemme tällä, että mitään tärkeää tietoa ei jäisi huomioimatta. Tarkka raportointi opin- näytetyön eri vaiheista sekä suorien lainauksien käyttö parantaa työn luotetta- vuutta (Mäkinen 2006, 172).

Tutkijan on noudatettava tutkittaville antamia lupauksia aineiston käytöstä ja käsittelystä. Tutkimusaineisto tulee hävittää tutkimuksen valmistumisen jälkeen (Mäkinen 2006, 116, 148.) Olemmekin pyrkineet kuvaamaan työmme kulkua mahdollisimman tarkasti ja perustelemaan tekemiämme valintoja. Käsittelimme kyselylomakkeiden vastaukset luottamuksellisesti ja huolehdimme siitä, että vastauksia ei päässyt näkemään eikä lukemaan kukaan ulkopuolinen. Vastaukset ovat vain tutkimuksen tekijöiden tiedossa. Tutkimuksen jälkeen kaikki hal- lussamme olevat lomakekyselyn vastaukset sekä tunnistetietoja sisältävät asia- kirjat hävitettiin.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSIA

Toteutimme laadullisen avoimen teemakyselyn (liite 2) niille päiväkotit Villivarsan aikuisille, jotka osallistuvat lasten kasvatus- ja ohjaustehtäviin. Avoimien vastausten lisäksi yhteen kysymykseen vastattiin valitsemalla omaa työskentelyä kuvaavat vaihtoehdot. Lastentarhanopettajan tai lastenhoitajan toimessa olevien lisäksi päiväkodin laitosapulainen vastasi kysymyksiin, koska hän osallistuu lasten kanssa tehtävään työhön. Heidän lisäksi päiväkodin hallinnollinen johtaja halusi osallistua tutkimukseen, koska hänellä omasta mielestään oli erilainen näkökulma asioihin.

6.1 Leikkiaikaan vaikuttavia asioita päiväkotit Villivarsassa

Päiväjärjestykseen liittyvissä kysymyksissä halusimme saada tietoa siitä, kuinka paljon päiväkotit Villivarsassa on varattu aikaa leikkimiseen aamupäivällä ja ilta-päivällä ja kuinka joustava päiväjärjestys on Villivarsassa. Lisäksi kysimme, mitkä tekijät Villivarsassa vaikuttavat lasten leikkiaikaan.

Vastauksista tulee esille, että parhaiten leikkiaikaa jää niille lapsille, jotka tulevat päiväkotiin aikaisin aamulla ennen kello kahdeksan aamupalaa tai niille, jotka ovat ilta- tai yöhoidossa ilta kuuden jälkeen. Tällöin leikkiaikaa voi olla tunnista kahteen tuntiin. Eniten leikkiaikaan vaikuttavat päiväkodin päivärytmi ja rutiinit. Aamupäivän yhteinen ohjattu toiminta vie leikkiaikaa aamupalan ja ulkoilun välissä niin, että useimmiten leikkiaikaa jää puolisen tuntia, joskus lähes tunti. Ruokailun, levon ja ulkoilun katsotaan selkeyttävän lapsen päiväjärjestystä ja vaikuttavan lapsen hyvään oloon. Ne ovat asioita, joista ei paljoakaan tingitä. Ainoastaan ulkoilun suhteen voi tulla poikkeus, mutta se on useimmiten sään määräämä eikä niinkään henkilökunnan intressi mahdollistaa pidempiaikaista sisäleikkiä. Myös siivous on määräävä tekijä leikin jatkumisen kannalta. Leikit järjestetään pois siivouksen tieltä ennen kello kolmea ilta-päivällä ja siivouksen ajaksi siirrytään yhteen huoneeseen.

Kysymyksiin vastaajat pitävät päiväjärjestyksen joustavuutta ulkoapäin määräytyvänä asiana. Leikkiaikaan vaikuttaa vastausten perusteella lyhentävästi kaikenlainen muu toiminta, joka on muuttunut rutiininomaiseksi käytännöksi. Tätä rutiininomaista käytäntöä noudatetaan esimerkiksi tehokkuuden nimissä.

Ollaan tehokkaita ja organisoidaan toimintaa, jolloin myös organisoidaan monesti leikit yhtä aikaa loppuviksi tai jollakin tavalla huomaamatta keskeytetään leikki siirtämällä sitä tms.

6.2 Leikkitilojen toimivuus leikin sujuvuuden kannalta

Yksi teemoista oli leikkitilat. Kysymyksillä halusimme tietoa käytettävissä olevista leikkitiloista. Kysyimme voivatko lapset itse valita leikkipaikkansa tai jättää leikit paikoilleen odottamaan leikin jatkamista ja ovatko leikkitilat käytössä koko lapsen hoitopäivän ajan. Kysyimme myös, ovatko leikit helposti valvottavissa ja millaisia häiriötekijöitä leikille on. Kysyimme vielä, ovatko hiljaiset ja äänekkäät leikit erotettu toisistaan.

Kahdessa vastauksessa kymmenestä vastattiin, että Villivarsassa on monta tilaa, joihin leikit voidaan jakaa. Kaksi lepohuonetta ja piirihuone mainittiin leikkitilana seitsemässä vastauksessa kymmenestä. Jumppatila ja eteinen mainittiin samoissa vastauksissa, mutta ne mainittiin sen lisäksi myös yhdessä toisessa vastauksessa joten mainintoja kertyi kahdeksan kertaa kymmenestä. Maalaus-huone mainittiin leikkitilana neljässä vastauksessa. Sen sijaan yhdessä vastauksessa todettiin, että maalaus-huone ei ole leikkitilana. Yhden maininnan vastauksissa sai yläkerran huone ja leikkihuone sekä keittiö, jonka pöydät mainittiin sopivan johonkin rauhalliseen leikkiin. Leikkipaikat ovat vastaajien mukaan sokkeloisissa tiloissa, erillisiä, toisistaan etäällä olevia tiloja, joiden valvominen on hankalaa erityisesti viikonloppuina ja iltaisin, jolloin henkilökunnasta voi olla vain yksi aikuinen työvuorossa.

Monta pientä huonetta, yksi aikuinen ”ramppaa” niiden väliä tai/ja osa lapsista on ilman jatkuvaa silmäparia/valvontaa.

Henkilökunnan mukaan lasten kesken syntyä riittää ja eripuraa sekä rauhatonmuutta, kun aikuisten jatkuva valvonta ja leikkiin osallistuminen ei ole mahdollista. Henkilökunnan vastauksista saa kuvan, että ilmapiiri on levoton, kun ovi käy usein ja lapset ryntäävät katsomaan kuka tulee ja menee. Näin on varsinkin päiväunien aikaan, jolloin leikkijöillä on käytössään vilkaskulkuinen eteistila.

Villivarsan henkilökunta kiinnittää huomiota siihen, että äänekkäämmät ja rauhallisemmat leikit voitaisiin erottaa toisistaan sisätiloissa. Jumppatilaa käytetään äänekkäämpiin leikkeihin mahdollisuuksien mukaan. Mahdollisuuksia ”jumppiksen” käyttöön rajaa se, että se on erillään talon toisessa päässä ja on sen tähden huonompi valvoa. ”Jumppiksen” käyttöä rajoitetaan varsinkin ilta-aikaan ja päiväunien aikaan. Tilan käyttöä estää myös siellä oleva televisio, josta katsotaan lastenohjelmia.

Kuusi vastaajaa kymmenestä oli sitä mieltä, että lapset voivat periaatteessa valita leikkipaikkansa itse. Päiväunien aikaan kuitenkin leikkitalat ovat rajoitetummat, koska kaksi huonetta ja toisinaan jumppatilakin ovat nukkujien käytössä. Silloin aikuinen jakaa tiloja lapsille, kuten myös silloin, jos paikalla on paljon lapsia tai on tärkeää laittaa määrättyt lapset leikkimään keskenään leikkien sujuvuuden kannalta. Kolmessa vastauksessa todettiin valinnan olevan mahdollista usein, joskus tai melko usein. Yhdessä vastauksessa oltiin sitä mieltä, että lapset eivät yleensä voi valita itse leikkipaikkaansa.

Villivarsan aikuisista viisi on sitä mieltä, että lapset eivät voi jättää leikkejä paikoilleen odottamaan leikin jatkumista myöhemmässä vaiheessa. Yksi aikuinen oli sitä mieltä, että harvemmin leikkiä voi jättää ja yhden mielestä joskus asia onnistuu. Leikit kerätään pois, kun siirrytään seuraavaan asiaan. Kahden vastauksen mukaan joitain pieniä, esimerkiksi lego-rakennelmia voi jättää hyllyyn odottamaan, mutta muutoin leikkiä voi jatkaa lähinnä viikonloppuisin tai illasta seuraavana aamuna johtuen taas mm. siivouksesta. Yksi aikuinen vastasi, että lapset voivat jättää leikit paikoilleen odottamaan jatkamista.

6.3 Leikkivälineet lasten leikin mahdollistajana

Leikkivälineet- teeman kohdassa tarkasteltiin asioita siltä kannalta, miten Villivarsassa leikkivälineiden käyttömahdollisuus tukee lapsen leikkiä. Kysyimme, onko leikkivälineillä määrättyt omat säilytyspaikkansa ja miten lapsia opetetaan Villivarsassa leikkivälineiden käytössä ja niistä huolehtimisessa tai onko päiväkodissa käytössä sellaisia leikkivälineitä, joita lapsi ei saa tai ei voi ottaa spontaanisti. Kysyimme myös käytössä olevista ”ei valmiina ostetuista leikkivälineistä” sekä siitä, tapahtuuko vastaamiseen osallistuneiden havaintojen mukaan Villivarsassa leikkivälineiden käytön rajoittamista kasvattajien taholta.

Villivarsan aikuisten vastausten mukaan leluille on kuvilla merkityt paikat hyllyissä, laatikoissa tai seinässä. Lelujen paikoilleen siivoamista leikin loputtua pyritään opettamaan lapsille, mutta aina aika ei riitä siihen tai asiaa ei muisteta. Kuitenkin leikkien poiskorjaamisen tärkeys ennen seuraavaa toimintaa korostuu kaikissa kasvattajien vastauksissa. Halutaan, että leikit siivotaan aina pois ja, että lelut palautetaan omille paikoilleen. Kaikista vastauksista leikkivälineiden käytöstä käy ilmi, että tärkeänä pidetään sitä, että lapsille opetetaan leikkivälineistä huolehtimista. Leluja kielletään rikkomasta ja niiden heittäminen kielletään samalla opastaen, että lelut voivat mennä rikki väärästä käsittelystä.

Villivarsassa on käytössä jonkin verran sellaisia tavaroita, jotka eivät ole oikeita leluja, mutta soveltuvat hyvin leikkiin. Tällaisia ”ei valmiina ostettuja leikkivälineitä” ovat mm. kotileikkiin sopivat ketsuppullot ym. purkit, laatikot ja kankaat. Kasvattajien vastauksista ilmenee, että ”ei valmiina ostettuja leikkivälineitä” yhdistetään kuitenkin lähinnä askarteluun.

Villivarsan aikuisista kahdeksan sanoo päiväkodissa olevan myös sellaisia leluja, joita lapset eivät voi käyttää spontaanisti. Yksi vastaajista on sitä mieltä, että rajoituksia ei ole ja yksi on sitä mieltä, että 3-5-vuotiailla on melkein kaikki lelut vapaasti käytössä. Leluja, joiden käyttöä rajataan, ovat mm. pelit, joita saa käyttää vain aikuisten kanssa sekä soittimet, osa liikuntavälineistä ja askarteluvälineet. Myöskään kaikkia roolileikkeihin kuuluvia tavaroita ei saa ottaa spontaanisti leikkiin. 3–5-vuotiaiden lasten leikkivälineiden käyttöä rajoittaa se, että

myös pienempiä lapsia hoidetaan samassa tilassa päivän aikana, joten pelejä tai leluja, joissa on pieniä osia, ei saa turvallisuussyistä käyttää. Kasvattajat ovat myös huomanneet, että on monia muitakin syitä, mitkä rajoittavat leikkivälineiden käyttöä.

Kyllä itse ainakin sortuu tähän. Ajattelee, että liian vähän aikaa leikkiin, joten ei kannata antaa.

Ja toinen:

Kyllä toisinaan...aikuisten mielipiteet eriyvät siitä mikä on kulloinkin sopivaa, esimerkiksi ilta-aika, nukkumisen aika..., lähellä seuraavaa siirtymätilannetta, siivottu juuri tms. tai vaarallista.

6.4 Aikuinen ohjaamassa lasten leikkiä

Halusimme tietoa lasten leikkiryhmiin jakamisesta leikkituokioiden alussa. pyysimme villivarsan aikuisia kertomaan, ovatko he kokeneet ongelmia leikkiin liittyvissä järjestelyissä. Sen jälkeen vastauksissa paneuduttiin lasten leikin ohjaamiseen, miettien tapahtuuko sitä ylipäättään aikuisten taholta tai koetaanko siinä jonkinlaisia ongelmia?

Villivarsan aikuisista neljän näkemys on, että lapset muodostavat itse leikkiryhmänsä tai ne muodostuvat spontaanisti. Kaksi aikuista on sitä mieltä, että välillä leikkijät jaetaan ryhmiin ja välillä lapset menevät itseksensä leikkiin. Neljän vastaajan mukaan aikuinen jakaa lapset leikkiryhmiin. Kun aikuiset jakavat lapsia leikkiryhmiin, he ottavat huomioon lasten iän ja sen, millaiset sosiaaliset taidot kullakin on, jotta leikki sujuisi riidoitta eikä tapahtuisi jonkun lapsen syrjintää. Viis vastaajaa oli kokenut ongelmia leikkiin liittyvissä järjestelyissä. Leikin järjestelyihin liittyvänä ongelmana aikuiset kokevat sen, että tiloja käytetään myös esimerkiksi ruokailuun tai päivälepoon, mikä keskeyttää leikit jo siinä vaiheessa, kun ko. toimintoja aletaan valmistella. Vastatessaan leikin järjestelyihin liittyviin ongelmiin osallistujat toivat myös taas esiin ajankäytön rajallisuuden. Yksi vastaajista oli kokenut leikkiin liittyvissä järjestelyissä toisinaan ongelmia, yksi vastaajista vastasi kysymykseen ohjatun toimintatuokion kannalta, yksi vastaaja sanoi, ettei yöhoitajana ollut kokenut ongelmia. Vastaamatta jätti kaksi aikuista, toinen perusteli asiaa sillä, ettei osallistu lasten leikin ohjaukseen.

Villivarsan aikuiset ovat sitä mieltä, että heillä ohjataan lasten leikkiä jonkin verran, vähän tai vaihtelevasti.

Ajattelen, että melko vähän. Varsinkin ns. mukana leikkiminen olisi antoisaa...samoin draamaleikki aikuisen ohjauksella. Luulen, että toisi aikuisten työhön myös lisää mielekkyyttä. Ehkä vielä liian usein ajatellaan, että leikki tarkoittaa sitä, että lapset leikkivät pelkästään keskenään ja aikuiset voivat tehdä silloin muuta tai keskittyä valvontaan.

Ohjaamisena nähdään pelien pelaamiseen osallistuminen ja leikin aikana neuvominen ja ideointi leikkivälineiden käytössä ja leikin kulussa. Myöhemmin kysyttäessä millä tavalla aikuiset ovat käytettävissä lasten leikin aikana vastaajat kertovat, että aikuinen on lähellä ja käytettävissä, jos lapset tarvitsevat apua leikkivälineiden käytössä ja erityisesti ristiriitatilanteiden ratkomisessa. Vastausten mukaan aikuiset ovat leikissä mukana ”toisinaan” tai ”joskus”. Joka tapauksessa mukana oleminen mainitaan kaikissa paitsi yhdessä vastauksessa.

Lapset pyytävätkin aika useasti: ”Tuu kauppaan”, ”Sä voisit olla näiden äiti”, mut valitettavasti useinkaan ei pysty leikissä olemaan kauaa mukana.

6.5 Lasten vaikuttamismahdollisuudet omaan leikkiinsä

Leikki-teemaan liittyen haluttiin vastausta siihen, millä tavalla lapset voivat vaikuttaa leikkiaiheisiinsa, onko lapsella mahdollisuus leikkiä yksin niin halutesaan ja siihen, voivatko lapset itse päättää leikkinsä lopettamisesta.

Villivarsan aikuisten vastausten mukaan lapset voivat vaikuttaa leikkiaiheisiin niin, että valitsevat leikin itse tai ainakin esittävät toiveensa ja aikuinen arvioi sen mahdollisuuden. Vuorohoidon etuna nähdään vastauksissa se, että lapsi voi leikkiä joskus yksinään rauhassa niin halutessaan. Leikkirauhan ja -tilan järjestäminen on helpointa iltaisin ja viikonloppuisin, jolloin on vähemmän lapsia, mutta muulloinkin yksinleikkimiseen annetaan mahdollisuus.

Eri asia on miten yksinleikki voi toteutua häiriöttä...monesti joku muu haluaa mukaan tai pyörii ympärillä. Jos joku haluaa leikkiä yksin olisi ehkä tärkeää miettiä paikka tarkemmin nimenomaan siitä näkökulmasta, että leikkimiselle olisi todella rauha.

Vastaajien mukaan leikkiaika päivän aikana pirstaloituu pieniksi pätkiksi, kun siirtymätilanteet katkaisevat leikin. Vain yksi vastaaja kymmenestä näki asian niin, että lapset voivat leikkiä leikkinsä loppuun. Vastaajien mukaan leikit voivat loppua myös ennen kuin olisi pakko, jolloin niissä näkyy levottomuus.

6.6 Lasten leikin havainnointi päiväkotit Villivarsassa

Kysyimme mahdollisista aikuisten käytössä olevista lasten leikin havainnointi- ja dokumentointimenetelmistä.

Varsinaista havainnointimenetelmää ei ole käytössä, välillä ollut käytössä ns. nasukansio, johon kirjattiin ajatuksia/havainnointia leikkitalanteista. Yksittäisjuttuina kylläkin toteutuu välillä. On ollut puhetta, että opetellaan taas kirjaamaan havaintoja leikkitalanteista, mutta en tiedä miten toimii tällä hetkellä. ajattelen, että tarvitsisi pitkäjänteistä opettelua, jotta vakiintuu käytännöksi.

Kysymys havainnointimenetelmistä aiheutti epäselvyyttä vastaajien keskuudessa. Kolme henkilöä jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Kieltävän vastauksen antoi myös kolme vastaajaa ja neljä vastaajaa kertoi havainnointia olevan ”jollain tasolla”. Kun aihetta avattiin keskustelemalla yhdessä ryhmätilanteessa, niin kävi ilmi, että Villivarsan aikuisista vain osa näki Vasun myös leikin dokumentointivälineenä. Kyselyssä yksi aikuisista kertoi päiväkodissa olevan lapsihavainnointikaavakkeen, jota hän on käyttänyt satunnaisesti.

6.7 Pitkäkestoisen leikin kehittäminen

Kun Villivarsan aikuisilta kysyttiin, miten he kehittäisivät pitkäkestoista leikkiä päiväkodissaan, jos he saisivat vapaat kädet toteuttaa asiaa, yleisimmin oltiin halukkaita muuttamaan tilojen käyttöä ja leikkivälineiden sijoittelua niihin. Siivoukseen oltiin valmiit puuttamaan niin, ettei se hallitsisi leikin mahdollisuutta jatkaa myöhemmin.

Jos lapsilla on todella toimiva leikki jumppiksessa tai piirihuoneessa ei mikään estä jättämästä leikkiä päiväksi. Sen huoneen voi jättää vaikka sinä päivänä siivoamatta. Kertoo vaan siivoajalle asiasta.

Eri tiloja haluttaisiin ottaa käyttöön aktiivisemmin, ja lapset voisivat ideoida tiloja aikuisten kanssa. Myös isommat rakenteelliset muutokset otettiin huomioon.

Jos ei raha olisi esteenä, niin esim. jumppikseen voisi laittaa kaappisängyt, jolloin kaikki voisivat nukkua siellä ja muu talo jäisi leikeille.

Nopeammin toteutettavana tilaratkaisuna ehdotettiin sermin käyttöä leikkiä rajaamassa niin, ettei leikki häiritsisi iltalastenohjelmien katselua. ”Jumppista” haluttiin hyödyntää paremmin leikille ja käyttää enemmän leikkiin ”nukkariaikana”.

Leikkivälineitä haluttaisiin sijoittaa niin, että pienten lasten oleminen isojen lasten leikkitiloissa ei estäisi niiden käyttöä. Sen ajatellaan mahdollistuvan, kun pieniä osia sisältävät tai muutenkin isommille lapsille tarkoitetut leikkivälineet sijoitettaisiin tiloihin, joihin pienimmät eivät tulisi. Lelujen määrää haluttaisiin myös karsia ja niitä voisi vaihdella, jotta uutuuden viehätyks säilyisi.

Leikkivälineisiin mielikuvitusta ja yhdistelyä, barbit + dinot tms. Leikistä tehtäis koko teema...lapset saisivat ideoida leikkivälineitä...roolileikit lasten ehdoilla.

Vastauksissa pidettiin tärkeänä sitä, että aikuiset saataisiin mukaan lasten leikkiin. Aikuisen mukana olo tukisi leikin kestoa ja sisältöä. Aikuinen voisi tehdä leikistä jännittävän, jotta lapset jaksaisivat leikkiä. Leikissä haluttiin olla mukana usein ja innoittaa muita lapsia ja aikuisia. Leikissä mukana olemisen nähtiin olevan resurssikysymys.

Henkilökuntaa voisi myös olla enemmän, niin olisi enemmän aikaa leikkiä lasten kanssa. Nyt kun esim. laittarit on pois, niin yksi aikuinen huolehtii märät ulkovaatteet kuivumaan, petien laitton, pyykinhuollon ja ehkä vielä jotain siivoushommiakin täytyy hoitaa ja näin hän on pois ”lasten käytöstä”.

Vastauksissa haluttiin aikuisten tiedostavampaa otetta leikin kehittämiseen Villi- varsassa. Toiveina oli muun muassa saada koulutusta leikin ohjaukseen ja enemmän taitoa ja tietoa leikistä. Ehdotettiin myös, että tiimissä tai iltapalaverissa pohdittaisiin leikkiä, välineitä, tiloja, havainnointia ynnä muuta sellaista ja kehitettäisiin ja mietittäisiin miten mahdollistuisi enemmän aikuisen mukana olo leikissä.

Yhteistä keskustelua tarvittaisiin pohjalle ja pitkin aikaakin. Tilanteiden miettiminen, aikuisen roolin opettelua, päiväjärjestykseen liittyvien asioiden pohtiminen, malleja ja ideoita aikuisille.

Villivarsan aikuisia pyydettiin nostamaan neljä itselle tärkeintä toimintatapaa neljästätoista vaihtoehdosta (liite 2, kohta 6) ja numeroimaan ne tärkeysjärjestykseen yhdestä neljään, niin, että numero yksi on tärkein ja niin edelleen. Kymmenen vastaajan vastauksista otettiin huomioon yhdeksän, koska yksi aikuinen oli ymmärtänyt tehtävän niin, että kaikki kohdat täytyy numeroida.

Tärkeimmäksi kohdaksi nostettiin kohta ”seuraan aktiivisesti lasten leikkiä koko leikkitilanteen ajan”. Sen valitsi neljä vastaajaa yhdeksästä. Kohta ”annan välineitä ja autan lapsia, jos lapset pyytävät” pidettiin tärkeimpänä kahdessa vastauksessa yhdeksästä. Muut ensimmäiselle sijalle valitut kohdat olivat ”käytän kielellistä tukea; kehotan, neuvon” sekä ”menen leikkiin, jos lapset pyytävät” ja ”tarkastelen kriittisesti päiväkodin leikkiolosuhteita ja puutun ongelmakohtiin”.

Toiseksi tärkeimmäksi kohdaksi oli useimmin nostettu kohta ”annan välineitä ja autan lapsia, jos lapset pyytävät.” Sen oli valinnut neljä vastaajaa yhdeksästä. Loput viisi toiseksi tärkeimpinä pidettyä vastausta olivat kaikki erilaisia.

Kolmanneksi tärkeimmälle sijalle nostettiin eniten, eli kahdessa vastauksessa kohta ”menen leikkiin mukaan, jos lapset pyytävät”. Muut seitsemän vastausta olivat kaikki keskenään erilaisia.

Neljänneksi tärkeimmäksi toimintatavaksi oli valittu kohta ”menen leikkiin mukaan, jos lapset pyytävät”. Se oli valittu neljässä vastauksessa. Vaihtoehto ”annan välineitä ja autan lapsia, jos lapset pyytävät” oli valittu kahdessa vastauksessa neljänneksi tärkeimmäksi asiaksi. Loput vastaukset olivat keskenään erilaiset.

Kaikista vaihtoehdoista eniten mainintoja oli kohdasta, ”annan välineitä ja autan lapsia, jos lapset pyytävät”. Se oli mainittu kahdeksan kertaa 36 kerrasta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tutkimuksella haluttiin selvittää, miten aika, tila ja leikkivälineet mahdollistavat pitkäkestoisen leikin, miten lapsi kasvattajien näkemysten mukaan voi vaikuttaa omaan leikkiinsä ja miten aikuinen voi mahdollistaa lasten pitkäkestoisen leikin päiväkotit Villivarsassa. Tavoitteena oli saada tietoa pitkäkestoisen leikin edellytysten kehittämismahdollisuuksista ko. päiväkodissa 3-5-vuotiaiden lasten ryhmässä. Tulokset osoittivat, että päiväkotit Villivarsassa on olemassa lasten pitkäkestoisen leikin edellytyksiä mahdollistavia asioita, mutta on myös paljon pitkäkestoista leikkiä rajoittavia asioita, joiden parantamista kannattaa miettiä.

Tutkimustulosten perusteella voi nähdä, että vuorohoitopäiväkotina Villivarsa voi ajallisesti mahdollistaa lapsille pitkäkestoisen leikin. Lapsille jää parhaiten leikkiaikaa, jos he tulevat hoitoon varhain aamulla tai vaihtoehtoisesti ovat hoidossa illalla myöhään tai viikonloppuina. Eniten leikkiaikaan kuitenkin vaikuttavat päiväkodin normaalit arkirutiinit. Ruokailu, lepo ja ulkoilu selkeyttävät lapsen päiväjärjestystä ja vaikuttavat lapsen hyvään oloon. Näistä asioista ei ole mahdollista paljoakaan joustaa. Myös ohjatut toimintahetket verottavat lapsen vapaan leikin aikaa. Vuorohoidon etuna nähdään myös se, että lapsi voi leikkiä joskus yksinään rauhassa niin halutessaan. Leikkirauhan ja -tilan järjestyminen on helpointa iltaisin ja viikonloppuisin, jolloin on vähemmän lapsia, mutta muulloinkin yksinleikkimiseen annetaan mahdollisuus.

Tutkimustulokset antoivat ymmärtää, että Villivarsan siivouskäytännöt ovat rajoittamassa pitkäkestoista leikkiä. Karppisen, Puurulan ja Ruokosen (2001) mukaan päiväkotiympäristöt saattavat olla hyvinkin pelkistettyjä ja yksi yleinen syy tähän on siisteyden voimakas korostaminen. Valitettavan usein leikki joutuu keskeytymään, kun siivooja tulee. Lapset eivät halua enää yrittäkään rakentaa pitkäkestoista leikkiä vaan luovuttavat. (Karppinen; Puurula & Ruokonen 2001, 50.) Samankaltaista ilmeni tutkimuksen tuloksista. Päiväkotit Villivarsan siivoojan työnkuvaan kuuluu, että hän aloittaa työnsä jo iltapäivän parhaaseen leikkiaikaan. Tutkimuksen vastaukset osoittivat, että Villivarsassa oltaisiin halukkaita

muuttamaan siivouskäytäntöä. Siivousaikataulu koettiin häiritsevänä tekijänä. Pedagogisesta näkökulmasta katsoen olisi tärkeää keskustella siivoojan kanssa, ja päästä yhteisymmärrykseen siitä, että lapset voisivat jättää valmiiksi rakentamansa leikit paikoilleen jopa seuraavaan päivään. Siivousalueiden rajaaminen ei liene asiassa suuri ongelma.

Tutkimustuloksista tuli ilmi, että päiväkotit Villivarsassa on monta eri tilaa, jonne leikit voidaan jakaa. Se sinällään luo mahdollisuuksia 3-5-vuotiaiden lasten pitkäkestoiselle leikille omassa rauhassa, varsinkin iltaisin, aikaisin aamulla ja viikonloppuisin, jolloin päiväkodissa alle kolmevuotiaat ovat samoissa tiloissa isompien lasten kanssa. Tilat ovat kuitenkin niin erillään toisistaan, että se hankaloittaa valvontaa. Varhaiskasvatukseen liittyy olennaisena osana myös leikkiympäristön kehittäminen ja tietoinen luominen. Jos leikkiympäristö ei ole houkutteleva, niin lapsi ikävystyy leikkiin hyvinkin pian. (Helenius 2003, 207.) Villivarsan aikuiset olisivatkin valmiita kehittämään pitkäkestoista leikkiä muuttamalla tilojen käyttöä. Eri tiloja haluttaisiin ottaa käyttöön monipuolisemmin. Kehittämisideanamme isoa jumppatilaa voisi käyttää muuhunkin toimintaan kuin jumppaan. Jumppatila toimisi isoimmille lapsille mitä mainioimpana majanrakentelu paikkana. Leikkitiloja muokatessa ja uudistettaessa tulee niissä ottaa huomioon lasten kulloisetkin kiinnostuksen aiheet (Stakes 2005, 22). Cailloisin näkemyksen mukaan lapset joutuvat ennemminkin keskelle huimaavia ilinx-kokemuksia kuin intensiivistä kuvitteluleikkiä, jos lapsia on paljon yhtä aikaa samassa tilassa.

Tutkimuksessa tuli esiin, että Villivarsassa ollaan halukkaita parantamaan leikkivälineiden käyttömahdollisuuksia niin, että esimerkiksi pienten lasten läsnäolo ei olisi isompien lasten leikkien esteenä. Vanha, tuttu sanonta on, että liian valmiit leikkivälineet eivät jätä mielikuvitukselle tilaa. Päiväkodista on löydettävä jokaiselle ikätasolle sopivia leikkivälineitä. Leikkiympäristön tulee palvella jokaista lasta, niin isoja kuin pieniäkin, tyttöjä ja poikia. (Kalliala & Tahkokallio 2001, 50.) Tutkimus osoitti haasteelliseksi sen, että illalla, aamuisin ja viikonloppuina sekä pienten lasten että isojen lasten ryhmät yhdistetään, jolloin kaikki tavarat, jotka sisältävät pieniä osia, tulisi nostaa mahdollisimman ylös, että pienet lapset eivät saisi niitä suuhunsa, mikä taas osaltaan rajoittaa isompien lasten leikin

valintaa. Tästä ajatellen voisi kokeilla, että isoille lapsille tarkoitettuja leikkivälineitä laitettaisiin sellaisiin tiloihin, joihin pienimmät lapset eivät saisi mennä. Silloin muun muassa pieniä legopalikoita sisältävät rakennelmat voisi jättää rauhassa odottamaan seuraavaa päivää. Kehittämisaikajatuksenamme ehdotamme myös, että Villivarsan aikuiset voisivat tutustua päiväkotiin, jossa toimitaan koikaikaisesti sisarusryhmissä, eli ryhmässä on lapsia nolasta viisivuotiaaseen. Näin olisi mahdollisuus saada ideoita leikkivälineiden käytön sujuvuuteen.

VKK-Metron pääkaupunkiseudun päiväkodeissa tekemän lasten osallisuustutkimuksen (2010) mukaan leikkiympäristöä voidaan muokata niin, että ne ovat osallisuudelle suotuisimmat, esimerkiksi tilojen rajaamisella ja rekvisiitalla sekä laittamalla tavaroita ja leikkivälineitä niin alas, että lapset voivat ottaa ne oma-toimisesti. (VKK-Metro 2010, 56.) Leikkiympäristöä luodessa otetaan huomioon lasten kulloisetkin kiinnostuksen aiheet. Lapset voivat osallistua ympäristön uudistamiseen ja ylläpitämiseen kykyjensä ja ikätasonsa mukaan. Tilojen käyttöä suunnitellessa on huomioitava eri-ikäisten lasten tarpeet ja erilaisten leikin muotojen vaatimukset. (Stakes 2005, 22.)

Tutkimuksen mukaan päiväkotiviillivarsan lapset voivat vaikuttaa leikkiaiheisiin niin, että he valitsevat leikin itse tai ainakin esittävät toiveensa siitä, ja aikuinen arvioi sen mahdollisuuden. Samoin VKK-Metron (2010) tekemässä tutkimuksessa lasten osallisuudesta tulee esiin, että lasten osallisuus päiväkodeissa ilmenee leikkejä koskeissa asioissa. Lapset voivat pääsääntöisesti valita itse leikkikaverinsa, leikin ja leikkitilan (VKK-Metro 2010, 60). Tämä tulos on yhteneväinen Vygotskyn käsityksen kanssa aikuisen mukana olosta lasten leikissä. Vygotskyn käsitys leikistä on, että aikuinen ei missään vaiheessa suunnittele lasten leikin sisältöä eikä muotoa yksityiskohtaisesti, vaan aikuisen tehtävänä on avustaa esimerkiksi leikin aiheiden etsimisessä, roolin ottamisessa ja neuvottelutaitojen kehittämisessä (Hännikäinen 2004, 363). Päivähoidossa leikillä on hyvin tärkeä merkitys. Lasten tulee saada itse olla päättämässä mihin he ovat ryhtymässä, muutoin lapsilähtöinen toiminta ei voi toteutua. Tämä on asia, jota korostetaan mm. päivähoidon laatukriteereissä. (Helenius & Korhonen 2005, 25.) Ajatteleminen, että aina on joukossa kuitenkin sellaisiakin lapsia, jotka

eivät osaa valita itse leikkiä. Silloin aikuisen on hyvä antaa vaikkapa kaksi vaihtoehtoa, joista lapsi voi itse valita.

Tutkimustuloksista ilmeni, että olisi tärkeää saada aikuinen leikkiin mukaan useammin. Aikuisen rooli leikissä ei tarvitse olla suuren suuri. Hän voi olla vaikka kokkina ravintolassa ja samalla laittaa lapsille ruokaa. (Hintikka 2009, 157.) Pitkäkestoisen leikin edellytyksiä heikentävänä asiana tuli esiin, että varhaiskasvattajat tekevät nykyisin myös laitoshuoltajan tehtäviä, joten se aika, jonka he käyttävät pyykin pesuun ja siivouksiin on aina pois lasten kanssa olemisesta. Tästä johtuen ehdotammekin, että päiväkotit Villivarsassa voisi ottaa käytäntöön aikoinaan päivähoiton toiminnoissa korostetut työtoiminnot. Työtoiminnot tarkoittavat, että lapset ovat mukana aikuisten töissä, esimerkiksi märkien ulkovaatteiden kuivumaan laittamisessa, lelujen pesemisessä tai pyykinhuollossa. Fröbel oli sitä mieltä, että pienien työtehtävien tekeminen kasvattaa ja opettaa lasta enemmän kuin kouluhuoneessa istuminen. Tutkimustuloksissa vedotaan resurssipulaan, mikä varmasti on tämän päivän päivähoiton arkea, mutta johtopäätöksenä uskallamme kuitenkin myös kyseenalaistaa päiväkotit Villivarsan aikuisten tapaa organisoida toimintoja lasten kanssa. Voisivatko Villivarsanaikuiset ottaa lapsia mukaansa arkipäivän touhuihin?

Tutkimustulosten perusteella on havaittavissa leikin edellytyksiä heikentävänä asiana, että Villivarsassa lasten leikkiä ei ohjata kovin paljon, vaikkakin lasten mukana leikkimistä pidettiin antoisana. Ohjaaminen Villivarsassa on lähinnä pelien pelaamiseen osallistumista ja leikin neuvomista. Aikuinen on leikin aikana lähellä ja käytettävissä, jos lapset tarvitsevat apua. Tässä asiassa Villivarsan aikuiset ovat sisäistäneet Fröbelin ajatuksen siitä, että aikuisen tuli puuttua lapsen leikkiin mahdollisimman vähän, hänen tuli olla ”sisäisesti aktiivinen, mutta ulkoisesti passiivinen”. Osa Villivarsan aikuisista ajattelee kuitenkin, että aikuisen mukanaolo leikissä tukisi lasten leikkiä ja tekisi siitä pitkäkestoisempaa. Aikuiset kertoivat olevansa lasten leikissä mukana. Jää mietityttämään onko vastaus enemmän tahtotila kuin toteutuma, koska toisessa yhteydessä aikuiset toivat esiin leikkitilojen valvomisen hankaluutta vähäisen henkilökunnan ja sokkeloisten tilojen vuoksi. Aikuisen osallistumisen on havaittu kannustavan lapsia pitkäkestoisempaan leikkiin. Aikuisen läsnäololla ja asenteella on suuri merkitys

sille, miten lapset leikkivät. Yli kolmevuotiaiden lasten leikkien juonet ja roolit tulevat entistä monimutkaisemmiksi, joten myös se vaatii aikuisilta taitoa suunnitella ja järjestää fyysistä ja sosiaalista leikkiympäristöä hyvin. (Mikkola & Nivalainen 2009, 54–55.)

Tutkimuksen tulosten mukaan erityisesti ristiriitatilanteiden ratkomista korostettiin Villivarsassa leikin ohjauksessa. Ajattelemme, että lapsen konfliktit ovat toisaalta hyödyllisiä, koska lapsi kehittää niissä omia ratkaisutaitojaan. Aikuisen olisikin hyvä antaa lasten ensiksi itse selvittää välinsä, ja vasta sen jälkeen, jos tilanne ei etene suotuisalla tavalla, puuttua tilanteeseen. Konfliktien ratkaisu vaatii aikuiselta hienovaraisuutta. Mielestämme aikuinen ehkä liiankin helposti puuttuu lasten keskeiseen kinasteluun. Tietenkin fyysisiin riitatilanteisiin aikuisen on puututtava välittömästi, koska ketään ei saa satuttaa. Aikuisten olisi hyvä pohtia sitä, milloin tulee puuttua ja milloin antaa tilaa lapsen ratkaista itse ongelmatilanteita, jotta hänen omat ratkaisutaitonsa kehittyvät.

Leikin edellytysten luominen vaatii aikuisten tietoista perehtymistä asiaan. Tutkimuksesta saattoi havaita, että Villivarsan aikuiset kokivat tarpeelliseksi saada koulutusta leikin ohjaukseen. He toivoivat, että tiimissä tai iltapalaverissa pohdittaisiin leikkiä, välineitä, tiloja, havainnointia ynnä muuta sellaista ja kehitettäisiin ja mietittäisiin miten mahdollistuisi enemmän aikuisen mukanaolo leikissä. Villivarsan aikuiset ovat omaksuneet Nummenmaan ym. (2007) käsityksen oppimisesta ja kehittymisestä työssä. Heidän mukaansa tiimit muodostavat päiväkodissa käytäntöyhteisöjä, joiden omat oppimisprojektit liittyvät yleisemmällä tasolla arjen toiminnan käsitysten ja uskomusten tiedostamiseen ja mahdolliseen muuttamiseen. Oppimisprojektit liittyvät omien toimintakäytäntöjen kehittämiseen. Käytäntöyhteisöjen työssä oppimisen prosesseissa tiimin jäsenten itseohjautuva kehittämistyö on tärkeässä asemassa. (Nummenmaa, Karila, Joensuu & Rönholm 2007, 130.)

Osa Villivarsan aikuisista on halukkaita perehtymään joihinkin havainnointi- ja dokumentointimenetelmiin. Tutkimustulosten mukaan osalle aikuisista kuitenkin jo itse käsite lapsen havainnoiminen on tuntematon. Keskustelussa Villivarsan aikuisten kanssa ilmeni, että käsite lapsen leikin havainnoiminen oli vieras ni-

menomaan toisesta kuin suomalaisesta kulttuurista tulleille aikuisille ja niille, joilla äidinkielenä oli jokin muu kieli kuin suomi. Myös uudet, vastavalmistuneet lastenhoitajat pitivät käsitettä ”vieraana”. Tutkimuksesta ilmeni, että Villivarsassa on aikaisemmin ollut havainnointivälinenä ”nasukansio”, minkä käyttöönottoa voisi elvyttää. Kehitettäväksi ehdotamme sen tuomista kaikkien aikuisten tietoisuuteen. Havainnointi on osa ammatillista osaamista. Aikuisen havainnoidessa lasten leikkejä ja toimintaa, saa hän arvokasta tietoa lasten leikkitaidoista. Lasten leikkien sisältöä ja lasten suhteita havainnoidessa, hän voi tehdä päätelmiä siitä, miten hän itse on onnistunut ryhmänsä pedagogisessa ohjauksessa. (Helenius & Korhonen 2005, 26.) Havainnoiminen on vaativaa, mutta erittäin palkitsevaa. Leikki heijastelee lapsen hyvin- tai pahoinvointia, kiinnostuksen kohteita ja kokemusmaailmaa (Kalliala & Tahkokallio 2001, 46).

Villivarsan aikuisten vastauksista oli luettavissa se, että tietyistä tutuista rutiineista ei haluta luopua; Kun näin on tehty ennenkin, niin tehdään sitten jatkosakin. Voisi harkita kokeiltavaksi joskus sellaista leikkitoiminnan suunnittelua ja toteutusta, jossa aikuiset eivät ajattelisi ollenkaan pakottavia rutiineja, vaan ideoisivat luovasti. Positiivista oli, että avoimen teemakyselyn kohdassa, jossa aikuiset kertoivat ideoitaan pitkäkestoisen leikin kehittämiseksi, joissain vastauksissa näkyi aikuisten eräänlainen intomielisyys leikkiä kohtaan. Leikistä haluttiin tehdä jännittävä, leikkivälineisiin haluttiin mielikuvitusta ja ehdotettiin, että niitä voisi yhdistellä keskenään ja niin edelleen. Ehdotammekin, että tätä luovan ajattelun mukaan ottamista työtapana aikuiset voisivat jatkaa. Ehdotamme myös, että aikuiset olisivat rohkeita kyseenalaistamaan käytänteitä, joiden alkuperää tuskin aina edes ajatellaan tai muistetaan, ja jotka helposti ovat luovan ja iloisen toiminnan esteenä.

Viemme opinnäytetyömme tutkimustuloksineen päiväkodin henkilöstölle ja esittelemme sen kasvatukseen osallistuville henkilöille toukokuussa 2011. Toivomme, ja uskomme, että opinnäytetyömme myötä pitkäkestoinen leikki menee askeleen verran eteenpäin päiväkotivillivarsassa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme, että leikistä on kirjoitettu paljon ja materiaalia oli saatavilla, mutta nimenomaan pitkäkestoista leikkiä käsitteleviä tutkimuksia ja kirjallisuutta ei juuri ollut. Runsaan materiaalin käytön rajaaminen, mutta toisaalta oleellisen tiedon käyttöön saaminen teki valitsemamme aiheen tutkimisesta erittäin haasteellisen. Hyvää leikkikirjallisuutta löytyi 1980-luvulta, mutta koimme, että materiaali oli sen verran vanhaa, ettemme halunneet käyttää niitä työssämme.

Työtä tehdessämme ja teorioihin tutustuessamme teoreetikkojen joukosta nousi kaksi henkilöä, jotka kiinnostivat meitä opinnäytetyön tekijöitä erityisesti. Toinen meistä kiinnostui Vygotskystä. Vygotskyn käsitys leikistä on osa hänen laajempaa kehityspsykologista teoriaansa (Mäntynen 1997, 28). Vygotskyn teoriaa pidetään myös kasvatuksen teoriana. Hänen näkemyksensä mukaan lapsen kehitys sekä oppiminen ja opetus pitää nähdä yhteenkuuluvina. Sitä ja Vygotskyn näkemystä lähikehityksestä voi pitää hyvänä teoriapohjana nykypäivän kasvattajille. 2000-luvun leikkiä koskevassa kirjallisuudessa näkeekin melko usein viitattavan Vygotskyn leikkiä selittävään teoriaan. Meistä toisen mielestä Fröbelin tapa kirjoittaa vivahteikkailla sanankäänteillä leikin merkityksestä lapsen kehitykselle, tekee hänen tekstistään mukavan ja selkeän lukea. Hänen ajatusmaailmansa päivähoidon uranuurtajana toimii edelleen hyvin varhaiskasvatuksessa. Valitsemiamme teoreetikkoja tuli lopulta melko monta, yhteensä neljä. Mietimme voisimmeko jättää jonkun heistä pois työstä, mutta, koska kaikki tuntuivat meistä tärkeiltä tarkastellessa leikin merkitystä 3–5-vuotiaan lapsen kehitykselle, niin päätimme jättää kaikki neljä teoreetikkoa työhömmme.

Tutkimuskysymykset lähtivät alun perin työelämätaholta, ja ne tarkentuivat lopulliseen muotoonsa myöhemmin opinnäytetyön ohjauksen myötä. Paineensietokykymme vahvistui opinnäytetyön tekemisen aikana, kun päästyämme yhden askeleen eteenpäin, jouduimme menemään kaksi askelta taaksepäin muun muassa muodostaessamme oikeaa käsittelytapaa opinnäytetyömme aihetta koskien ja tutkimuskysymyksiä laatiessamme. Opinnäytetyön ohjaustilanteet

kehittivät meitä tutkimustyön tekijöinä pohdinnallisesti, kun jouduimme vastaamaan opinnäytetyön aihetta koskeviin, syventäviin kysymyksiin ja esittämään perusteluja valinnoillemme.

Aloitimme ajoissa avoimen teemakyselyn rungon laatimisen. Kysymyksiä oli aluksi valtavasti, mutta monien seulontavaiheiden, tarkistuksien ja rajausten jälkeen kyselystä muotoutui teemoittain etenevä. Lopullinen avoimen teemakyselyn runko oli edelleen niin pitkä kuin laadullisen tutkimuksen käsikirjoissa maksimissaan suositellaan, mutta kuitenkin sopiva siitä päätellen, että kaikki vastaajat vastasivat kyselyyn loppuun asti. Vastauksista päätellen kaikki vastaajat eivät ymmärtäneet kysymyksissä olleita käsitteitä, kuten leikin ohjaaminen, havainnointi tai havainnointimenetelmät. Teemojen aiheita olisi ollut hyvä lähteä kartoittamaan kysymyksillä, jotka olisivat selvittäneet, miten hyvin aikuiset ymmärtävät teemoihin liittyneitä käsitteitä.

Avoimen teemakyselyn vastausten litterointi ja tutkimustulosten kirjaaminen olivat tarkkuutta vaativa ja työläs vaihe, mutta yhteen kirjattavat asiat nousivat kuitenkin suoraan vastauksista, mikä helpotti tehtävää. Toiselle opinnäytetyöntekijöistä oli erityisen haasteellista analysoida tutkimustuloksia, koska hän työskentelee Villivarsassa. Siitä johtuen välillä tuntui vaikealta suhtautua neutraalisti vastauksiin. Vastauksista saattoi tunnistaa henkilön, ja oli haastavaa analysoida, kun väkisinkin persoona pyrki esiin vastauksista. Lisäksi myös oma arkipäivän kokemus Villivarsan työntekijänä muistui mieleen ja sitä oli vaikea jättää taka-alalle.

Myös tutkimuksen analyysivaiheessa avoimen teemakyselyn teemat olivat hyvät ja tarkoituksenmukaiset. Sen sijaan johtopäätösten tekeminen tuntui meistä vaikealta siitä huolimatta, että tutkimuksen tulokset tulivat esiin selvinä. Tämä vaihe oli yksi haastavimmista vaiheista työssämme. Jouduimme pohtimaan johtopäätöslukua paljon tutkimuksellisen opinnäytetyön oikeanlaisen rakenteen kannalta. Olemme ko. luvussa esittäneet johtopäätösten lisäksi päiväkotiviillivarsan toimintaan liittyviä kehittämisajatuksiamme.

Olemme molemmat toimineet pitkään päivähoidossa ja huomanneet, että hyvin usein suunniteltaessa viikon toimintaa, suunnitellaan nimenomaan vain ohjattua toimintaa. On paljon aikuisista kiinni, kuinka joustavan päiväjärjestyksen he luovat. Vaikka leikkiä pidetäänkin tärkeänä, jää se usein vain puheen asteelle ja sille annetaan aikaa, jos siihen päiväjärjestyksessä jää tilaa. Onko tällöin leikin ja muun toiminnan suhde tasapainossa? Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että ”leikki kukoistaa siellä, missä muukin toiminta on korkeatasoista” (Kalliala & Tahkokallio 2001, 57). Päiväkodissa aikatauluihin vaikuttaa paljon perushoitotilanteet: ruoka-aika, päivälepo, ulkoilu jne. Nämä perushoitotilanteet vievät lapsen päiväkotipäivästä suurimman osan ajasta ja näitä on melko vaikea muokata. Pohdimmekin, miten hyvä olisi tehdä jatkotutkimus siitä, miten lapsen päivähoitopäivää voisi muokata niin, että aikaa jäisi enemmän muullekin toiminnalle kuin perushoitotilanteisiin.

Päiväkodin aikuisilla täytyy olla yhtenäinen käsitys siitä, mitä hyvä varhaiskasvatus on, ja päiväkodissa varhaiskasvatuksen ammattilaisten täytyy osata toteuttaa realistisesti niitä asioita, jotka ovat lapselle hyväksi hänen kasvussaan (Mikkola & Nivalainen 2009, 60). Villivarsassa on erilaisilla koulutustaustoilla työskenteleviä aikuisia. Olisi tärkeätä, että päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma eläisi koko ajan mukana toiminnassa ja, että kaikki aikuiset ymmärtäisivät varhaiskasvatuksen käsitteet, jotka siihen on kirjattuna. Mietimme, helpottaisiko toiminnan suunnittelua ja arviointia se, jos tiimipalaverissa olisi käytössä pöytäkirjan pohja, jossa olisi valmiiksi kohdat toiminnan suunnittelulle ja arvioinnille. Näin ei pelkästään suunnittelu vaan myös arviointi olisi jokaviikkoista.

Jatkotutkimuksista keskeisintä olisi haastatella myös päiväkodin lapsia, jotta saataisiin heidän näkökulmansa mukaan, kun tutkitaan pitkäkestoisen leikin merkitystä lapselle, ja sen edellytysten kehittämistä vuorohoitopäiväkodissa. Kokemuksemme mukaan lapset joutuvat päivähoidossa usein toimimaan aikuisten suunnitelmien mukaan, aikuisten järjestämissä ympäristöissä ja aikuisten valitsemilla välineillä. Onneksi 2000-luvun lapsipolitiikassa on lasten osallisuus ja mukaan ottaminen eri tilanteisiin noussut voimakkaasti esille (Uusitalo & Laakso 2005, 44–45).

Mielenkiintoista olisi myös kehittää leikkiä päiväkodin ja kodin välillä. Useissa päiväkodeissa kuten myös Villivarsassa on käytössä ns. oman lelun päivä, jolloin lapsi voi tuoda kotoaan jonkin lelun mukanaan päiväkotiin. Yksi kysymys aikuisille olisi voinut olla, miten oman lelun päivää hyödynnetään pitkäkestoisen leikin kehittämisessä, jos se olisi esim. lapsen vapaapäivän jälkeen. Näin lapsi voisi jatkaa sitä leikkiä, jonka hän on aloittanut kotonaan.

Olisimme halunneet elävöittää opinnäytetyötämme käyttämällä valokuvia niistä aiheista päiväkotit Villivarsassa, joita teemamme käsittelivät. Kun aiheena on lasten pitkäkestoisen leikin edellytysten kehittäminen, valokuvaaminen tai videointi havainnointitapoina olisi toiminut myös erittäin hyvänä lisänä aineistonkeruun menetelmissä. Olisimme voineet analysoida myös tätä kautta esimerkiksi päiväkodin tilojen ja välineiden toimivuutta. Videoinnilla voisi saada myös lapsesta lähtevän tarpeen näkyväksi ja kuuluvaksi. Havainnointimenetelmien käytössä meillä tuli kuitenkin vastaan aikapula, joten tässä opinnäytetyössä menetelmiä ei käytetty.

Olemme pitäneet leikkiä aina tärkeänä, mutta kaiken lukemamme lähdemateriaalin jälkeen huomasimme, että emme ole tietäneet leikin tärkeydestä kuin murto-osan. Olemme itse oppineet leikistä erittäin paljon, ja työstämme on iloa ja hyötyä päiväkodin henkilökunnalle. Tekemämme avoin teemakysely on jo aikaansaanut keskustelua ja pohdintaa henkilökunnan keskuudessa pitkäkestoisen leikin tärkeydestä, ja sille haluttaisiin löytää enemmän tilaa ja aikaa päiväjärjestyksessä. Opinnäytetyömme myötä pitkäkestoisen leikin edellytysten kehittäminen hyödyttää myös sekä päiväkodissa hoidossa olevia lapsia että heidän vanhempiaan.

Opinnäytetyön tekijöiden yhteistyö on sujunut mutkattomasti. Olemme molemmat sitoutuneet tunnollisesti aiheen tutkimiseen ja opinnäytetyön tutkimukselliseen tekemiseen. Työnjako on ollut tasapuolista. On ollut myös tärkeätä saada peilata omia näkemyksiään toisen näkemyksiin.

9 AMMATILLINEN KEHITTYMINEN

Opinnäytetyöprosessi on ollut erittäin kasvattava kokemus ammatillisuuden näkökulmasta katsottuna. Parityöskentelytaitomme ovat kehittyneet ja olemme oppineet antamaan ja ottamaan vastaan kriittistäkin palautetta. Erittäin antoisaa on ollut tehdä tätä työtä nimenomaan parityönä. Kun itselle on iskenyt epätoivo, että nyt en ymmärrä enkä edisty kirjoittamisessa, niin aina toisella on ollut asiasta jokin näkemys ja näin on päässyt jatkamaan työtä. Parityöskentelytaitojen harjaantumisesta on hyötyä työskentelyssämme päiväkodissa varhaiskasvattajina, mikä myös on tiimityötä.

Työmme aikana olemme joutuneet etsimään ja käyttämään monenlaista lähdemateriaalia aiheeseemme. Alan kirjallisuutta leikistä ja sen merkityksestä lapsen kehitykselle näyttäisi olevan runsaasti ja sitä tuli vastaan yhä enemmän työn edetessä. Tarkkaavaisuutta, etsimistä ja yhteistä pohdintaa vaati kuitenkin se, että saimme otettua lähdemateriaalista juuri meidän aiheitamme, pitkäkestoista leikkiä koskevaa tietoa. Lähdekirjallisuuden lisäksi myös Internetin tarjoamat runsaat mahdollisuudet avautuivat meille uuden tiedon hankkimisen välineenä. Se kehitti myös itseohjautuvuustaitojamme.

Opinnäytetyömme teko on ollut mielestämme pitkä prosessi. Se on antanut mahdollisuuden kokoaikaiseen kehittymiseen. Olemme pystyneet syventämään osaamistamme ja asiantuntijuuttamme varhaiskasvattajina ja tulevana sosionomeina pitkäjänteisesti. Sosionomin (AMK) kompetensseissa (Sosiaaliportti 2010) korostetaan reflektiivisen ja tutkivan työotteen sisäistämistä. Sosionomin (AMK) tulee osata arvioida toimintansa teoreettisia lähtökohtia ja soveltaa erilaisia teorioita käytännön työelämään. Opinnäytetyömme työstäminen näkyi prosessin aikana ja näkyy edelleen työskentelyotteessamme päivätyössämme päiväkodissa. Kiinnitimme aikaisempaa enemmän huomiota lasten leikin kulkuun ja sisältöön, ja asetuiimme tietoisemmin lasten käytettäväksi pitkäkestoisen leikin mahdollistajina. Työmme tuottamisen myötä me olemme oppineet perustelemaan teoreettisesti niitä asioita, joita olemme halunneet kehittää päiväkodin leikkitoiminnassa. Miettisen ym. (2000) mukaan oppiessamme uutta, sulau-

tamme uuden tiedon vanhaan tietovarastoomme ja jäsennämme sitä muihin tietovarastomme rakenteisiin. Kun kehitämme omaa työtämme, tulee meidän olla tietoisia jo omaksumistamme tietorakenteista ja työskentelytavoistamme, ja siitä miksi toimimme näin, kun toimimme. Tällä tavoin refleктоimme omaa työtämme ja osaamistamme. (Miettinen, Miettinen, Nousiainen & Kuokkanen 2000, 27.)

Opinnäytetyön tekeminen on muistuttanut meitä ikuisen oppimisen merkityksestä. Olemme oppineet hankkimaan leikkiin ja varhaiskasvatukseen liittyvää tietoa ja kriittisesti arvioimaan lukemaamme. Leikistä löytyi paljon kirjallisuutta 1980-luvulta, mutta pyrimme löytämään kuitenkin uudempia ja ajantasaisempia lähteitä asiasta. Mielestämme tämä liittyy juuri tähän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen yleisiin kompetensseihin mainittuun kriittisen tiedon arviointiin. (Sosiaaliportti 2010) Ammatillinen kehittyminen on elinikäinen prosessi työntekijä elämässä. Elinikäinen oppiminen tarjoaa mahdollisuuksia osaamisen muutosvaatimuksiin vastaamiseen. Tärkeimpänä ammatillisen osaamisen kehittymisen edellytyksenä on koulutuksen tuoma teoreettinen tieto. Teoriatietoihin perustuvia toimintamalleja kehitetään käytännön kokemuksen kautta ja tiedon uusiutumisen myötä. (Miettinen ym. 2000, 15,17.)

Arkipäivän työelämässä tarvitaan taitoa ilmaista itseään, mutta myös taitoa kuulla ja ottaa huomioon myös toisen näkemykset ja mielipiteet. Tämä onnistuu parhaiten silloin, kun hallitsemme myös dialogitaitoja. Dialogi on yhdessä ajattelemista ja ajatusten vaihtoa, jolloin tutkitaan uusia näkemyksiä, niin omia kuin toisenkin. Tässä vaaditaan tutkivaa työtettä, reflektiivistä avoimuutta, kuuntelemisen taitoa sekä tiimioppimista. (Miettinen ym. 2000, 60–61.)

Sosionomilla (AMK) on käytäntöpainotteista tutkimuksellista osaamista ja hän osaa tuottaa uutta tietoa (Sosiaaliportti 2010). Keskustelussamme päiväkotivillivarsan aikuisten kanssa huomasimme miten esimerkiksi havainnoinnin tärkeyden esille nostaminen aikaan sai kiinnostunutta ja kehittäväää dialogia. Villivarsan aikuiset keskustelivat esimerkiksi siitä, mitä tarkoittaa havainnointimenetelmä ja onko heillä jo olemassa käyttöön otettava työväline havainnoinnille. Keskustelun aikana huomasimme miten tärkeää on ryhmä- ja tiimityöskentelytaidot

ja ennen kaikkea hyvät vuorovaikutustaidot, niin että osaa toimia oman alan tyypillisissä vuorovaikutustilanteissa. Työmme kannalta oli innostavaa olla viritämässä henkilökunnan mielenkiintoa leikin merkitykselle. Halusimme, että tämä opinnäytetyömme on käytännönläheinen niin, että sen tutkimukselliset havainnot ja teoreettiset perustelut olisivat ymmärrettävät ja helposti käytäntöön sovellettavat, jotta tästä opinnäytetyöstä saatava tieto hyödyttäisi kasvattajia.

Kun työskentelemme tulevaisuudessa kasvatustieteen ammattilaisina, haluamme olla työyhteisöä innostavia tiimin jäseniä. Haluamme olla herättämässä keskustelua varhaiskasvatustyöhön liittyvissä asioissa ja antaa huomion niille tärkeille asioille, jotka edistävät lapsen suotuisaa kehitystä. Pidämme tärkeänä sitä, että päiväkodin arjessa pysähdymme pohtimaan niitä sisältöjä ja rakenteita, joista päivä siellä rakentuu, ja tarkastelemme päivän pulmakohtia. Jotta kasvatuksellinen näkökulma olisi mahdollisimman paljon mukana kun suunnittelemme päiväohjelmia.

Opinnäytetyömme aihe oli alun alkaenkin meidän mielestämme tärkeä aihe, mutta työn edetessä se muuttui meille entistä tärkeämmäksi. Lastentarhanopettajaliiton julkaisemissa ammattieettisissä periaatteissa ja käytänteissä sanotaan, että varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja, että hyvät kasvatustieteen- ja hoitokokemukset edistävät myös lapsen elinikäistä oppimista. Hänen myönteisten oppimiskokemuksiensa saamisessa lastentarhanopettajalla on keskeinen rooli. Lastentarhanopettaja kantaa päävastuun hoidon, kasvatustieteen ja opetuksen kokonaisuuden suunnittelusta ja toteuttamisesta. (Lastentarhanopettajaliitto 2005.)

Yksi suurimmista oppimisen riemuista ja kokemuksistamme opinnäytetyötä tehdessämme on ollut diasarjan tekeminen. Nyt pystymme sanomaan, että osaamme hyödyntää tieto- ja viestintäteknologiaa omassa työssämme. Olemme huomanneet myös, että omassa työssämme ammatillinen itseluottamuksemme ja itsetuntemme ovat kehittyneet huomattavasti. Tämä on varmasti opiskelun myötä saadun vankan teoriapohjan ansiota. Tästä meidän on hyvä jatkaa eteenpäin.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus
- Arajärvi, Pentti 2000. Lapsi, leikki ja lapsen oikeudet. Teoksessa Mannerheimin lastensuojeluliitto (toim.) Leikkivä ihminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 8–10.
- Bruce, Tina 2004. Virittäytymisaika valmistaa vapaasti virtaavaan leikkiin. Teoksessa Lastentarhanopettajaliitto Leikin aika. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto, 12–13.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Espoon kaupunki i.a. Päivähoidon ABC. Viitattu 8.2.2011.
<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;10672;37736>
- Hakkarainen, Pentti 2001. Leikki ja kehitys. Teoksessa Kirsti Karila; Jarmo Kinos & Jorma Virtanen (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 186–187.
- Helenius, Aili 2004. Leikki ja lapsen kehitys. Teoksessa Maija Hintikka, Aili Helenius & Leena Vähänen (toim.) Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi, 35–40.
- Helenius, Aili 2001. Varhaiskasvatuksen juurilla. Teoksessa Kirsi Karila; Jarmo Kinos & Jorma (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-Kustannus 40–56.
- Helenius, Aili 1993. Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Helenius, Aili; Jääliinoja, Päivi & Sormunen, Helena 2000. Sesam! Avaimia esiopetuksen draamapedagogiikkaan. Jyväskylä: Atena
- Helenius, Aili & Korhonen Riitta 2005. Leikin asema ja ohjaus lapsiryhmää muovaavana tekijänä. Teoksessa Terttu Parkkinen & Soili Keskinen (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 21–31.
- Helenius, Aili & Mäntynen Pirkko 2001. Leikin aakkoset. Teoksessa Aili Helenius; Kirsti Karila; Hilikka Munter; Pirkko Mäntynen & Helena Siren-

- Tiusanen (toim.) Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki:Wsoy.
- Helminen, Tarja 2011. Vuorotyö on elämäntapavalinta. Slal 1/2011, 6–7. Helsinki: Suomen Lastenhoitoalan Liitto ry.
- Hintikka, Maija 2009. Leikki lapsuuden tärkein asia. Teoksessa Timo Jantunen & Raija Lautela (toim.) Kuningasvuosi. Leikin kultta-aika. Helsinki: Tammi, 140–163.
- Hintikka Maija 2004. Leikki on lapsen elämää. Leikki ja lapsen kehitys. Teoksessa Hintikka, Maija; Helenius, Aili & Vähänen, Leena (toim.) Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi, 9–32.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hujala, Eeva; Puroila Anna-Maija; Parrila, Sanna & Nivala, Veijo 2007. Päivähoitosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.
- Hännikäinen. Marjatta 2004. Leikki lapsen oppimisympäristönä. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: Wsoy, 68–77.
- Hännikäinen, Maritta & Rasku-Puttonen Helena 2001. Piaget´n ja Vygotskin merkitys varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Kirsti Karila; Jarmo Kinno & Jorma Virtanen (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 158–179.
- Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 2001. Elämää varten. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus.
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Jerkku, Kaija i.a. Friedrich Fröbel (1782-1852) Lastentarha-aatteen isä. Tampere: Fröbel-seura. Viitattu 27.2.2011.
<http://frobelseura.net/frobel.html>
- Kalliala, Marjatta 2004. Mikä on leikkiä? Teoksessa Lastentarhanopettajaliitto Leikin aika, Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto, 4–5.
- Kalliala, Marjatta 2003. Korvaamaton leikki. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki; Wsoy, 184–208.
- Kalliala, Marjatta 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Helsinki: Gaudeamus. Väitöskirja.

- Kalliala, Marjaata & Tahkokallio, Leena 2001. Yhteinen leikki. Teoksessa Seija Karppinen; Arja Puurula & Inkeri Ruokonen (toim.) Taiteen ja leikin lumous. Tampere: Finn Lectura, 33–62.
- Karimäki, Reeli 2004. Tarinat lasten leikeissä. Helsingin Yliopisto. Viitattu 13.7.2010. http://www.elore.fi/arkisto/1_04/kar104.html.
- Karling, Marjo; Ojanen, Tuija; Siven, Tuula; Vihunen, Riitta & Vilen, Marika 2009. Lapsen aika. Helsinki: Wsoy. Oppimateriaalit.
- Katainen, Taina 2004. Pyörreissä leikin huumassa. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: Wsoy, 254.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2004. Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: Wsoy
- Kyrönlampi – Kylmänen, Taina 2007. Arki lapsen kokemana. Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.
- Lastentarhanopettajaliitto 2005. Lastentarhanopettajan ammattietiikka 2005. Viitattu 20.3.2011.
<http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06AMMATILLISETASIAT/AMMATTIETIIKKA/ETIIKKA.PDF>
- Lautela, Raija 2009. Keskellä uutta syntymää. Teoksessa Timo Jantunen & Raija Lautela (toim.) Kuningasvuosi. Leikin kulta-aika. Helsinki: Tammi, 26–39.
- Lindqvist, Gunilla 1998. Leikin mahdollisuudet. Luovaa leikkipedagogiikkaa päiväkotiin ja kouluun. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Luttinen, Hilikka 2006. Miten vuorovaikutusleikki tukee lapsen sosiaalisia taitoja vuoropäiväkodissa. Erityispedagogiikan laitos. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. Pro-gradu-tutkielma. Viitattu 10.1.2011.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7793/URN_NBN_fi_jyu-2006553.pdf?sequence=1
- Miettinen, Seija; Miettinen, Merja; Nousiainen, Inkeri & Kuokkanen, Liisa 2000. Itsensä johtaminen sosiaali- ja terveystieteillä. Helsinki: Wsoy.
- Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2009. Lapselle hyvä päivä tänään: Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa; Pedatieto.
- Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikka. Helsinki: Tammi.

- Mäntynen, Pirkko 1997. Pikkulasten leikin edellytykset päiväkodissa. Kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 37. Joensuu: Joensuun yliopisto
- Niiranen, Pirkko & Kinos Jarmo 2001. Suomalaisen lastentarha- ja päiväkotipedagogiikan jäljillä. Teoksessa Kirsti Karila, Jarmo Kinos & Jorma Virtanen (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS-kustannus, 58–76.
- Nohynek, Kirsti 2010. Päiväkoti Villivarsa. Keskustelu toukokuussa 2010.
- Nummenmaa, Anna Raija; Karila, Kirsti; Joensuu, Maija & Rönholm, Riikka 2007. Yhteisöllinen suunnittelu päiväkodissa. Kehittämisstrategiana ongelmaperustainen työssä oppiminen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula, Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki. Wsoy. Oppimateriaalit.
- Parrila, Sanna 2008. Vasukohtainen suunnitteluprojekti ja välineistö – lapsen vasusta yksikön toiminnan suunnitteluun. Viitattu 13.4.2011.
www.verve.fi/Link.aspx?id=1019698
- Parrila, Sanna 2006. Leikki lapselle luontaisena tapana toimia. Luento 21.3.2006. Merikosken kuntoutus- ja tutkimuskeskus, Espoo.
- Laki lasten päivähoitosta 1973/36. 19.1.1973/36. Viitattu 10.2.2011
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Päiväkoti Loikkeliini. Varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 5.9.2010
<http://www.loikkeliini.com/vasuloikka.pdf>
- Silvennoinen, Outi 2004. ”Leikittekö kotileikkiä – hei leikittekö?” Havaintoja 4-vuotiaiden päiväkotilasten leikeistä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. Opinnäytetyö.
- Sinkkonen, Jari 2004. Leikki on luovuuden äiti. Teoksessa Liisa Piironen (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: Wsoy, 68–77.
- Sosiaaliportti 2010. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. Sosionomin (AMK) kompetenssit. Viitattu 25.3.2011.
http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/ects_kompetenssit/

- Sosiaali- ja terveysministeriö 2004. Varhaiskasvatuksen laadunhallintaa ohjaavia asiakirjoja. Teoksessa Kirsi Alila & Sanna Parrila (toim.) Laadunhallinnan perusteita ja menetelmiä varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Edita, 12–28.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002:29. Viitattu 12.2.2011 <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/julkaisu0209.htm>.
- Spåre, Päivi 2009. Leikki peilaa lapsen maailmaa. Jokapäiväinen elämänmeno näkyy lasten leikeissä. Lapsemme 2/2009, 9–11. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Stakes 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Stakes.
- Strandell, Harriet 1994. Sociala mötesplatser för barn. Aktivitetsprofiler och förhandlingskulturer på daghem. Helsinki: Gaudeamus. Väitöskirja.
- Tampereen yliopisto 2011. 27.1. 2011. Yksityisyys ja tietosuoja. Viitattu 2.3.2011. <http://www.uta.fi/tutkimus/etiikka/periaatteet/yksit.html>
- Tamminen, Tuula 2000. Leikkiä elämää varten. Teoksessa Mannerheimin lastensuojeluliitto (toim.) Leikkivä ihminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 12–14.
- Tarkkonen, Tuula 2000. Leikki Mannerheimin Lastensuojeluliitossa. Teoksessa Mannerheimin lastensuojeluliitto (toim.) Leikkivä ihminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 43–45.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.
- Uusitalo, Ilkka & Laakso, Tiina 2007. ”Sit tääl on sellainen lohikäärme, millä voi ratsastaa...” – Lapset elinympäristönsä kehittäjänä. Teoksessa Terttu Parkkinen & Soili Keskinen (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 43–53. Oppimateriaaleja.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Villivarsa 2010. Varhaiskasvatussuunnitelma. Espoo
- Villivarsa i.a. Vuoropäiväkoti Villivarsan ABC. Espoo. Tuloste tekijän hallussa.

VKK-Metro 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi.”

Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Toimittanut
Tuulikki Venninen; Jonna Leinonen & Mikko Ojala. Helsinki: Socca.

Vähänen, Leena 2004. Mitä on omaehtoinen leikki? Teoksessa Hintikka, Maija;
Helenius, Aili & Vähänen, Leena (toim.) Leikistä totta. Omaehtoisen
leikin merkitys. Helsinki: Tammi, 41–57.

Vähänen, Leena 2005. Leikin tukeminen perhepäivähoidossa. Teoksessa San-
na Parrila (toim.) Villistä valvottuun, valvotusta ohjattuun. Perhepäi-
vähoidon ohjauksen historia ja nykytilan haasteet. Sosiaali- ja ter-
veysministeriön julkaisuja 2005:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveystoimi-
nisteriö.

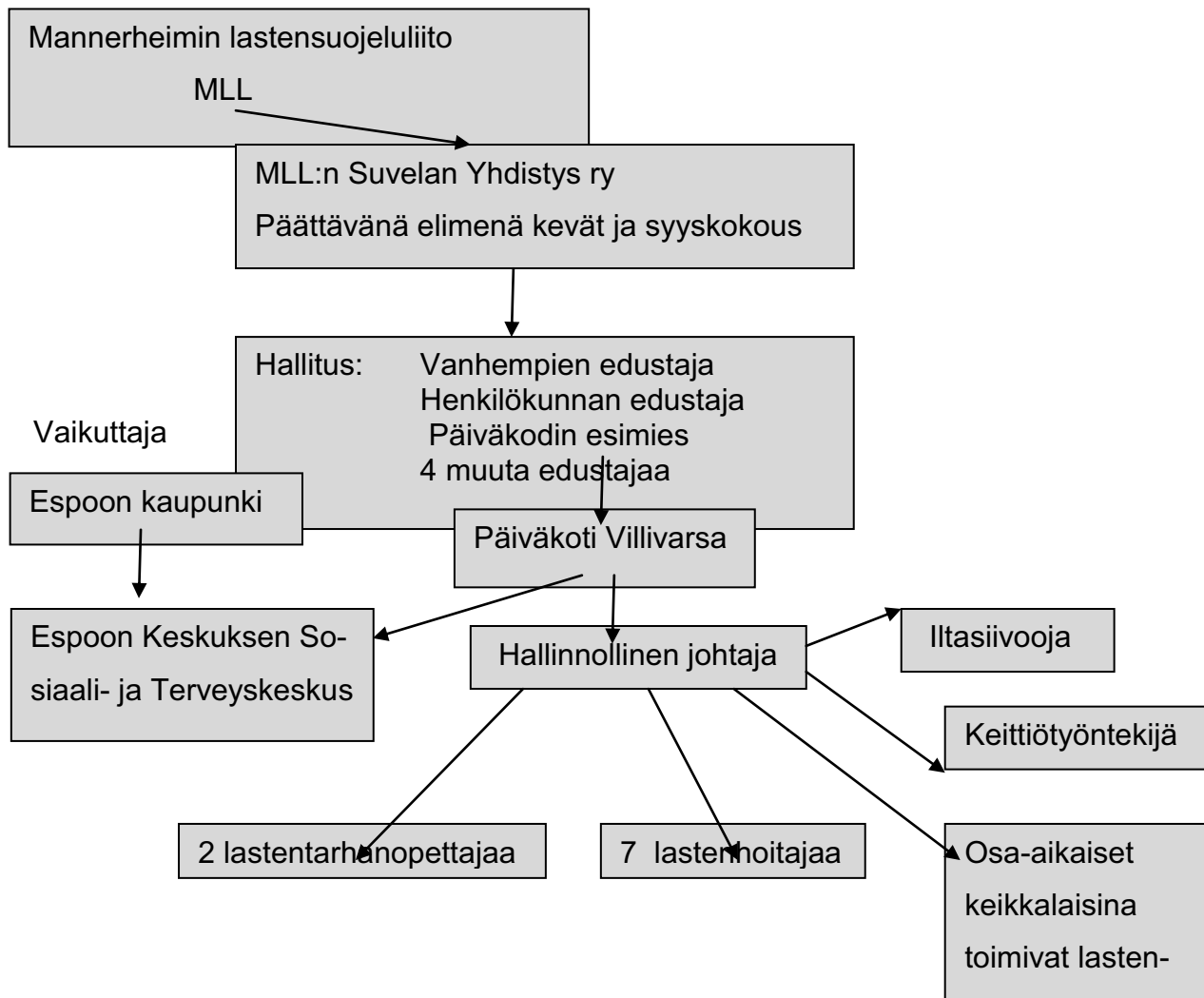
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3708.pdf

Åsvik, Annika 1999. Työ on ilomme palkka surumme. Helsinki: Lastentarhan-
opettajaliitto.

Öhman, Kaisa 2004. Vuoropäivähoito on aikataulujen palapeliä. Dialogi 5/2004,
20. Helsinki: Stakes.

LIITE 1: Päiväkoti Villivarsan organisaatorakenne

Vaikuttaja

Päiväkoti Villivarsan organisaatorakenne

Nohynek 2010

LIITE 2: Teemakyselyn runko

1. PÄIVÄJÄRJESTYS

Kuinka paljon teillä on varattu aikaa kerrallaan leikkimiseen aamupäivällä/iltapäivällä?

Mitkä tekijät teillä vaikuttavat leikkiaikaan?

Mihin aikaan lapset menevät teillä ulos aamupäivällä?

Mihin aikaan lapset menevät teillä ulos iltapäivällä?

Kuinka joustava päiväjärjestyksenne on?

2. LEIKKITILAT

Mitä leikkitiloja teillä on käytettävissä?

Voivatko lapset itse valita teillä leikkipaikkansa?

Millaisia mahdollisia häiriötekijöitä leikille on päiväkodissanne?

Kuinka hiljaiset ja äänekkäät leikit on erotettu teillä toisistaan?

Onko teillä leikkitilaa käytössä koko lapsen hoitopäivän ajan?

Mitkä päiväkodin toiminnot estävät leikkilaksi sopivan tilan käytön päivän aikana?

Ovatko teillä tilat ”käytännölliset” valvoa lasten leikkiä?

Jos leikkitilat eivät ole ”käytännölliset” valvoa lasten leikkiä, niin millä tavalla asia ilmenee?

Voivatko lapset jättää leikin paikoilleen teillä odottamaan seuraavaa leikkihetkeä? (Jopa seuraavaa päivää?)

3. LEIKKIVÄLINEET

Onko teillä määritelty leikkivälineille omat paikkansa?

Miten teillä opetetaan lapsille leikkivälineiden käyttöä ja leikkivälineiden huolehtimista?

Onko päiväkodissa käytössä sellaisia leikkivälineitä, joita lapsi ei saa tai ei voi ottaa spontaanisti?

Jos päiväkodissanne on sellaisia leikkivälineitä, joita lapsi ei saa tai ei voi ottaa spontaanista, niin mitä ne ovat?

Tapahtuuko teillä havaintojesi mukaan leikkivälineiden käytön rajoittamista kasvattajien taholta?

Kuinka paljon lapsilla on käytössä teillä ”ei-valmiina ostettuja leikkivälineitä” (esim. tyhjiä purkkeja, rasioita, naruja, laatikoita jne.)?

4. LEIKIN OHJAUS

Jaetaanko teillä lapset leikkituokioiden alussa leikkiryhmiin?

Jos jaetaan, niin millä perusteella?

Oletko omassa työssäsi kokenut ongelmia leikin ohjauksessa?

Jos olet kokenut ongelmia, niin minkälaisia ne ovat olleet?

Oletko omassa työssäsi kokenut ongelmia leikkiin liittyvissä järjestelyissä (aika, tilat, välineet)?

Jos olet kokenut ongelmia, niin minkälaisia ne ovat olleet?

Ohjataanko teillä lasten leikkiä?

Jos teillä ohjataan lasten leikkiä, niin millä tavalla?

5. LEIKKI

Valitsevatko lapset itse leikkikaverinsa vai päättävätkö kasvattajat kuka leikkii kenenkin kanssa?

Miten teillä mahdollistetaan lapselle yksin leikkiminen?

Voivatko lapset leikkiä leikkinsä loppuun ennen siirtymistä seuraavaan tilanteeseen?

Voivatko lapset vaikuttaa leikkiaiheisiin?

Jos lapset voivat vaikuttaa leikkiaiheisiin, niin millä tavalla?

Onko lapsiryhmässä käytössä jokin lapsen leikin havainnointi- ja/tai dokumentointimenetelmä?

Jos teillä on käytössä jokin lapsen leikin havainnointi- ja /tai dokumentointimenetelmä, niin mikä/mitkä?

Millä tavalla aikuiset ovat käytettävissä leikin aikana?

6. Numeroi seuraavasta sinulle ensimmäiseksi (1), toiseksi (2), kolmanneksi (3) ja neljänneksi (4) tärkeimmät toimintatavat.

- 1 _ Tarjoan aktiivisesti lapsille välineitä
- 2 _ Valvon sivusta, teen samalla muita töitä
- 3 _ Olen läsnä, keskustelen muiden aikuisten kanssa
- 4 _ Puutun vain konflikteihin
- 5 _ Seuraan aktiivisesti lasten leikkiä koko leikkitilanteen ajan
- 6 _ Käytän kielellistä ohjausta; kehotan, neuvon
- 7 _ Leikin mukana
- 8 _ Leikin mallina
- 9 _ Laitan leikkivälineet etukäteen valmiiksi
- 10 _ Rakennan leikin lapsille valmiiksi
- 11 _ Annan välineitä ja autan lapsia, jos lapset pyytävät
- 12 _ Menen leikkiin mukaan, jos lapset pyytävät
- 13 _ Pidättäydyn tietoisesti ohjauksesta, annan lasten leikkiä itse
- 14 _ Tarkastelen kriittisesti päiväkodin leikkiolosuhteita ja puutun ongelma-kohtiin (tilat, aika, leikkivälineet, jne.).

7. Jos saisit vapaat kädet; kuinka kehittäisit ennen kaikkea pitkäkestoista leikkiä päiväkodissanne?